

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського
Кафедра кримінально-правових дисциплін

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему:

«Кримінальна відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України)»

Виконала студентка 6 курсу, групи МП-61
спеціальності 081 Право
Пархомчук Оксана Іванівна

Науковий керівник
кандидат юридичних наук, доцент
Герасимчук Олег Павлович

Рецензент
доктор юридичних наук, професор
Смокович Михайло Іванович

Роботу допущено до захисту
на засіданні кафедри кримінально
правових дисциплін
(протокол № _____ від «__» _____ 2020р.)
Завідувач кафедри _____ В.О. Попелюшко

Острог – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ВИРОБНИЦТВО, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ	7
<i>Висновки до Розділу 1</i>	<i>21</i>
РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 307 КК УКРАЇНИ.....	23
2.1. Об'єкт та предмет злочину, передбаченого ст. 307 КК України	23
2.2. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 307 КК України.....	32
2.3. Суб'єкт та суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 307 КК України	44
<i>Висновки до Розділу 2</i>	<i>52</i>
РОЗДІЛ 3. КВАЛІФІКОВАНІ ВИДИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 307 КК УКРАЇНИ	54
<i>Висновки до Розділу 3</i>	<i>66</i>
РОЗДІЛ 4. РОЗМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 307 КК УКРАЇНИ ВІД СУМІЖНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	67
<i>Висновки до Розділу 4</i>	<i>75</i>
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Кримінально-правова характеристика злочину, передбаченого ст. 307 КК України, має важливе значення, зважаючи на сучасні тенденції у суспільстві. Перш за все, йдеться про проблему наркотичної залежності в Україні. Іншим є питання легалізації медичного канабісу в Україні внаслідок перейняття позитивного досвіду розвинутих демократичних зарубіжних держав (США, Канада тощо). Злочин, передбачений ст. 307 КК України, входить до групи наркотичних кримінальних правопорушень, предметом яких є наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги або ж вони іншим чином пов'язані із незаконним обігом цих речовин. Серед інших кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, злочин, передбачений ст. 307 КК України займає істотне місце, оскільки саме цей склад злочину охоплює реалізацію наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Тобто фактично цією статтею визначено відповідальність за поширення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Що вказує на важливість дослідження цього складу злочину.

У кримінальному праві України існує дві схожі за ознаками об'єктивної сторони злочину статті, а саме 307 та 309. У цих статтях закріплено відповідальність за злочини «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» та «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту» відповідно. На практиці важливим є розмежування цих злочинів, а також розмежування злочину, передбаченого ст. 307 КК України від інших суміжних кримінальних правопорушень.

Метою дослідження є кримінально-правова характеристика злочину «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення,

пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», закріпленого у ст. 307 КК України.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- дослідити історичні аспекти кримінальної відповідальності за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;
- здійснити аналіз об'єкта та предмету злочину, передбаченого ст. 307 КК України;
- з'ясувати особливості об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 307 КК України;
- визначити специфіку кваліфікованих видів злочину, передбаченого ст. 307 КК України;
- розмежувати злочин, передбачений ст. 307 КК України, від суміжних кримінальних правопорушень.

Об'єктом дослідження є кримінально-правові відносини, що виникають, існують та припиняються у зв'язку із вчиненням злочину, передбаченого ст. 307 КК України.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України).

Аналіз стану розробки проблеми. Дослідженням цієї тематики займалися: Ігнатов М. Ю., Кириченко О. В., Крут К. О., Лиска П. О., Мельник М. І., Хавронюк М. І. та інші. Проблема залишається відкритою, що зумовлює важливість подальшого вивчення предмета дослідження.

Джерельну базу дослідження становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закони України та інші нормативно-правові акти, а також міжнародно-правові акти та судова практика.

Напрацювання вказаних та інших науковців, а також інші джерела, а саме наукові коментарі, статті, дисертації та автореферати тощо.

Для досягнення поставленої мети, з урахуванням об'єкта і предмета дослідження, у роботі були використані загальнонаукові та спеціальні **методи дослідження**.

Діалектичний метод застосовувався для встановлення зв'язку між злочином, передбаченим ст. 307 КК України та іншими наркотичними злочинами.

Логіко-семантичний метод, що дозволив визначити суть та співвідношення між поняттями, які стосуються кримінальної відповідальності за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України).

Метод порівняння застосовувався при порівнянні окремих елементів складу злочину та кваліфікованих видів складу злочину.

Дедукція та індукція використовувалися для розмежування злочину, передбаченого ст. 307 КК України із суміжними злочинами.

Метод аналізу, який допоміг краще зрозуміти відмінності альтернативних діянь, які стоять в основі об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 307 КК України.

За допомогою *методу узагальнення* були сформувані висновки.

Практичне значення роботи. Напрацювання зроблені в роботі можуть бути використані у різних сферах. Результати роботи можуть використовуватися у практичній діяльності юристів, робота яких пов'язана із предметом дослідження.

Напрацювання можуть служити основою для наступних наукових досліджень, а також використовуватися студентами для підготовки до семінарських занять та лекцій із курсу «Кримінальне право України».

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається із вступу, чотирьох розділів які об'єднують три підрозділи, висновків і списку використаних джерел.

Обсяг роботи – 88 сторінок, з них основного тексту – 79 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ВИРОБНИЦТВО, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

Історично осуд особи за вживання, виготовлення чи розповсюдження наркотиків з'являвся у суспільстві разом із розумінням негативного впливу цих речовин на свідомість особи. Це ж мало наслідком зниження рівня обороноздатності, виживання трибу, племені, громади. Водночас, наркотичні речовини використовувалися і в ритуальних цілях, і в медичних цілях, а також у військовій справі.

На думку дослідників, початково вживання наркотиків було пов'язане з релігійними та побутовими звичаями. Багато тисяч років тому наркотики почали використовуватись служителями різних релігій для досягнення стану містичного екстазу при виконанні культових обрядів та ритуалів¹.

Специфічний вплив наркотичних речовин на організм людини наштовхував стародавніх людей на думку, що ці речовини мають містичні властивості. Вживання наркотиків перед поєдинками та у військових походах дозволяло отримати бажане психологічне налаштування, а також втамувати біль від ран.

Про гашиш, як ліки від кашлю та проносу, йдеться ще в лікувальнику китайського імператора Шен-Нуна, складеному в стародавньому Китаї в 2737 р. до н.е.. Гашиш використовувався як знеболювальний засіб при хірургічних операціях, в Індії він також використовувався як лікувальний засіб.

¹ Кишко К. М. Людина і наркотики. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/UNUMED_2015_2_38.pdf

Стародавні культури використовували в релігійних цілях галюциногенні гриби. Ще з XVI ст. іспанські хронікери повідомляють про наркотичні гриби з Мексики².

Розвиток цивілізації стосувався усіх сфер суспільного життя, а отже і медицини, хімії і біології. Розвиток цих наук справив вплив і на винайдення нових наркотичних засобів.

Аналізуючи наркотичні речовини М. Ігнатов писав, що окрім поодиноких географічних осередків вживання різноманітних речовин, які мають психоактивні властивості, Європа не знала більшості сильних наркотиків до кінця XII ст., коли хрестоносці привезли з Близького Сходу опіум. Перші препарати опіуму мали назву «лаудан». На початку позаминулого століття, в 1805 р., аптекар Зертюрнер виділив перший алкалоїд опіуму і дав йому назву «морфін» на честь грецького бога сну Морфея. Трохи пізніше, у 1832 р., Робіке виділив кодеїн, а в 1848 р. Мерк виділив із опіуму папаверин³.

Цікаво, що спершу деякі наркотики сприймалися у медичній сфері як лікарські засоби. Яскравим прикладом є героїн, який був винайдений у 1874 р. і до 30-х рр. попереднього століття продався в аптеках як ефективний препарат проти кашлю для дорослих і дітей. Лише з часом було виявлено, що героїн в печінці перетворювався у морфін.

Територія України не є винятком у питанні використання та врегулювання державою використання наркотичних речовин в історичному аспекті.

Колектив авторів монографії «Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинених із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх» зазначив, що у XI ст. на київських землях склалася традиція вирощувати мак, при цьому властивість цієї рослини певним чином впливати на психіку людини тоді вже

² Кишко К. М. Людина і наркотики. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/UNUMED_2015_2_38.pdf

³ Ігнатов М. Ю., Лінський І. В. Сучасна наркологія: проблеми, здобутки та перспективи. Журнал практичного лікаря. 2013. № 7. С. 35.

використовувалася у народній медицині (для порівняння: у XV ст. мак став вжезвичайною рослиною на Русі, а у XVII ст. його обробляли у різних частинах українських земель)⁴.

Аналізуючи розвиток «антинаркотичного» законодавства до XIX ст., С.Бобраков наголошує на таких важливих історичних даних:

- по-перше, вже у Статуті князя Володимира Мономаха «О десятинах, судах и людях церковных» (XI-XII ст.ст.) особи, які порушували правила поведження із «зіллям», підлягали жорстокому покаранню, до страти включно;
- по-друге, дещо пізніше контроль за наркотичними засобами почали здійснювати воєводи, які підпорядковувалися Розбійному та Земському Наказам;
- по-третє, у другій половині XV ст. Судебники 1497, 1550 рр. та Стоглав 1550 р. поєднали у собі розрізнені «антинаркотичні» норми староруського права;
- по-четверте, у положеннях Соборного Уложения 1649 р. до наркотиків був зарахований табак, куріння якого суворо переслідувалося;
- по-п'яте, з 1672 р. у Російській Імперії почали відкриватися аптеки (в народі вони отримали назву «кухні відьом»), відтак функція контролю за використанням наркотиковмісних ліків була частково передана аптекарям і лікарям;
- по-шосте, Петро I в Артикулі Військовому 1715 р. незаконне лікування визнав політичним злочином «проти віри»;
- по-сьоме, у подальшому, законом від 23 квітня 1733 р. «Об учреждении полиции в городах», «Уставом благочиния», та «Полицейским уставом» від 8 квітня 1782 р. поліцейським чинам було надано право припиняти незаконні дії з наркотиковмісними рослинами й ліками, а також карати винних осіб⁵.

⁴Савченко А. В., Вартилецька І. А., Семенюк О. О., Луцак О. О. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинених із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх. К. : НАВС, 2016. С. 38.

⁵Бобраков С. И. Уголовная ответственность за незаконное приобретение, хранение либо сбыт наркотических средств : дисс. канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2005. С. 98.

З вищенаведеного вбачається, що з розвитком правової сфери здійснювався і розвиток та диференціація кримінальної відповідальності за незаконні діяння, пов'язані із наркотичними засобами.

Щодо висновків, які можна сформулювати на основі зазначеного історичного аналізу науковця, то держава завжди намагалася обмежити та врегулювати використання наркотичних речовин, а тому за певних умов передбачалася відповідальність за дії, що мали зв'язок із наркотичними речовинами. Із цього випливає і інший висновок, що суспільство, попри поширене використання наркотичних речовин у медичних цілях, також розуміло і їхню шкоду для особи. У зв'язку із цим, встановлювалися окремі заборони щодо вживання чи розповсюдження наркотичних речовин, а державні органи отримували право здійснювати контроль за дотриманням законодавства у цій сфері і карати винних осіб.

Разом з тим, варто зазначити, що на території України вказані нормативні акти діяли обмежено, адже в цей історичний період окремі українські землі знаходились у складі Великого князівства Литовського та під владою Речі Посполитої, тож важливо звернути увагу і на положення нормативних актів цих державних утворень, які стосувалися питання кримінальної відповідальності за наркозлочини.

Варто зазначити, що в чинних на той період нормативно-правових актах, діяння із застосуванням наркотичних, сильнодіючих і отруйних речовин фактично криміналізовані не були.

На тій частині українських земель, що входили до складу Великого Князівства Литовського діяв «Судебник великого князя Казимира Ягайловича» 1468 року. Цим документом були врегульовані переважно питання процесуального характеру, що стосувались досудового розслідування, судового розгляду та призначення покарання для винних осіб. Разом з тим, у ст. 18 Судебника вказувалося, що зілейника, який не зізнається під мукою в убивстві треба повісити. Як вказує С.Г. Ковальова, норму даної пам'ятки слід розуміти таким чином, що підозрюваний, який був виданий на тортури міг вдаватися до

допомоги чаклунського зілля та не відчувати болю⁶. Авторка зазначає, що сам факт застосування зілля не був підставою кримінального переслідування, а розглядався лише в контексті отримання достовірних доказів стосовно факту крадіжки та можливості підозрюваного під впливом наркотичних речовин перешкодити отриманню таких доказів.

У Литовських Статутах злочини у сфері обігу наркотичних речовин та психотропних засобів як такі належним чином врегульовані та комплексно виділені також не були. Зокрема, в даних нормативних актах не було чітко сформульованих диспозиції статей, якими б встановлювалась кримінальна відповідальність за подібні діяння. Лише окремі згадки про наркотичні речовини містяться в контексті диспозицій інших злочинів: «у арт. 14 вказувалося, що у випадку, коли звинувачений «знаючись на чарах» під час допиту зі застосуванням тортур не відчуває болю і начебто спить, то така особа мусить відшкодувати позивачеві збитки в розмірі, який покаже під присягою позивач»⁷.

Таким чином, в зазначений історичний період на українських землях рільництво розглядалося як різновид чародійства, чаклунства, тому використання зілля, в якості якого виступали психотропні чи наркотичні речовини, було не було окремим кримінально-караним діянням, а вважалося злочином перед Богом і церквою.

У XIX столітті як і у всьому світі на теренах України, яка була у складі Російської імперії, поширився опіум, морфій, а згодом також і кокаїн. Використовувалися зазначені наркотики у легальний спосіб у медичних цілях. Виникнення залежності від них сприяло тому, що вони досить швидко стали популярними у широких колах. Поширеність випадків залежності від вказаних речовин у світі зумовила необхідність вирішення цієї проблеми на міжнародному рівні і вже у 1881 р. було укладено Лівадійську угоду щодо

⁶ Ковальова С.Г. Судебник великого князя Казимира Ягайловича: монографія. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – С.51

⁷ Коцур В. В. Історія боротьби з наркотизмом від найдавніших часів до початку XX ст. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-4_2017/3.pdf

обмеження можливості виробництва наркотиків у Російській імперії та Китаї. Зазначена спроба не увінчалася успіхом, але її наявність свідчить про бажання держав врегулювати зазначену проблему, знайти її вирішення.

Дослідники вказують на те, що хоча в Уложенні про покарання кримінальні та виправні (редакції 1845, 1866 і 1885 рр.) та Кримінальному уложенні 1903 р. поняття «наркотичні засоби» та «психотропні речовини» безпосередньо не використовувалися, проте у випадках незаконного обігу вони підпадали під поняття «отруйні та сильнодіючі речовини» або «лікарські засоби». Зокрема, в Уложенні 1845 р. містилися приписи щодо отруйних і сильнодіючих речовин, відповідно до яких їх продаж був наданий тільки аптекарям та, при цьому не всім, а тільки за рецептом лікаря, для фабрикантів та осіб відомих (порушення цього положення тягнуло накладення грошового стягнення або тюремне ув'язнення (ст.ст. 866–869)⁸.

Географічне розташування українських земель стало причиною того, що суттєва частина незаконного обігу наркотиків здійснювалася саме через територію України. Це також сприяло підвищенню рівня вчинення злочинів, пов'язаних із наркотиками. Потрібно розуміти і той факт, що наркотичні речовини є каталізаторами вчинення інших злочинів. Йдеться про злочини проти громадської безпеки та порядку, злочини проти моральності тощо. Для прикладу, організована злочинність у Мексиці виникла внаслідок нелегального обігу у США спершу забороненого там алкоголю, а згодом також і наркотичних засобів, завдячуючи яким сьогодні на весь світ відомими є мексиканські картелі.

Показник рівня занепокоєності держав через неврегульованість обігу наркотиків суттєво ріс і тому спільними зусиллями вже у 1909 році було створено Шанхайську комісію, метою діяльності якої була боротьба із наркозлочинами. Ця організація здійснювала координування діяльності держав у сфері боротьби із незаконним обігом наркотиків.

⁸Савченко А. В., Вартилицька І. А., Семенюк О. О., Луцак О. О. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинених із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх. К. : НАВС, 2016. С. 41.

У 1912 році було проведено міжнародну конференцію з опію в Гаазі, де було розроблено та підписано Гаазьку конвенцію, яка передбачала застосування країнами, що її підписали (загалом 12, з Російською імперією включно), внутрішньодержавних заходів, спрямованих на скорочення й ліквідацію виробництва та вживання курильного опію, а також на заборону його експорту та імпорту. Однак, щодо морфіну, кодеїну, героїну та кокаїну, то Гаазька конвенція лише вказала на необхідність їх використання у медичних та інших розумних цілях (ст.ст. 9–13), а також на здійснення контролю за виробництвом цих препаратів і торгівлею ними⁹.

Проблеми з обігом наркотиків призвели до того, що у 1915 році Микола II видав Указ щодо боротьби із опієм, в якому було визначено заборону вирощування маку на окремих територіях, а також було встановлено кримінальну відповідальність за виготовлення, придбання, зберігання та збут опію, а рівно люльок та інших пристосувань для його куріння.

У період національно-визвольної боротьби 1917-1921 року законодавство у сфері протидії та боротьби із наркозлочинами не зазнало суттєвих змін, тож фактично всі норми царського законодавства, які забороняли чи обмежували обіг наркотичних речовин, залишились.

Комуністичний режим у період із 1917 по 1922 рр. вів сувору боротьбу із проблемою незаконного обігу наркотиків. Для прикладу, відповідно до постанови Ради Народних Комісарів (РНК) «Про боротьбу зі спекуляцією» від 28 лютого 1918 р. було заборонено спекуляцію (це стосувалося і наркотичних речовин). Декретом РНК «Про передачу запасів опію» від 8 квітня 1918 р. запаси опію алкалоїдних заводів вилучалися. Припис РНК № 7206-7212 «Про боротьбу зі спекуляцією кокаїну» від 31 липня 1918 р. визнавав спекуляцію наркотиками найтяжчим видом спекуляції. Часто за торгівлю наркотиків особу розстрілювали. Про що свідчить і положення Декрету Всеросійського Центрального Виконавчого Комітету (ВЦВК) «Про вилучення із загальної

⁹Савченко А. В., Вартилицька І. А., Семенюк О. О., Луцак О. О. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинених із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх. К. : НАВС, 2016. С. 89.

підсудності в місцях, які оголошені такими, що перебувають на військовому стані» від 20 червня 1919 р. Зазначене настановує на думку про те, що єдиним покаранням за наркозлочини в окреслений період була смертна кара.

У 1922 році було прийнято КК УСРР, в якому не було спеціальної норми, що регулювала незаконний обіг наркотичних речовин. Проте, відповідальність за незаконні дії з наркотиками існувала в рамках ст. 215 КК УСРР, в якій встановлювалося покарання за незаконне виготовлення (а з 1923 р. – за зберігання та збут) отруйних та сильнодіючих речовин у вигляді штрафу до 300 крб. золотом або примусових робіт¹⁰.

Науковці зазначають, що 22 грудня 1924 р. постановою ВЦВК та РНК СРСР «Про доповнення кримінальних кодексів союзних республік статтею 140-д» КК УСРР було доповнено нормою про відповідальність за незаконне виготовлення і зберігання з метою збуту та збут кокаїну, опію, морфію, ефіру й інших одурманюючих речовин (покаранням за це було позбавлення волі на строк до 3 років з конфіскацією майна або без такої і заборона проживати у Москві, Ленінграді, у прикордонній смузі та портових містах, список яких додатково встановлювався). За кваліфікований склад цього злочину – вчинення дій, передбачених ч. 1 у вигляді промислу, а також за утримання будинків для збуту та вживання одурманюючих речовин (ч. 2 ст. 140-д КК УСРР) – передбачалося покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менше 3 років з суворою ізоляцією, конфіскацією всього майна та заборорою проживати у вищенаведених місцях.

Виділення зазначених видів наркотичних речовин у диспозиції відповідної статті кримінального закону свідчить про існування проблеми на території радянської України саме із цими видами наркотиків. У той же час, ці наркотичні речовини були у вказаний період також широко поширеними і за межами українських земель і проблема їхнього обігу вже на той час мала міжнародний характер.

¹⁰ Кримінальний кодекс УСРР від 1922 року. URL: <http://www.allpravo.ru/library/doc101p0/instrum107/item495.html>

У КК УСРР 1927 року незаконні дії із наркотичними речовинами залишалися криміналізованими, але покарання за їх вчинення було пом'якшено. Це було пов'язано із певними суспільними чинниками, зокрема і з тим, що проблема наркоманії на той час вже втратила свої небезпечно високі показники.

Із часом було додатково встановлено кримінальну відповідальність за посів маку та індійських конопель без дозволу. Це діяння було криміналізоване у зв'язку з ратифікацією Міжнародної конвенції з опіуму 1925 р. і Міжнародної конвенції про обмеження виробництва і регулювання розподілу наркотичних засобів 1931 р.

Тобто із зниженням суспільної небезпечності явища наркоманії серед населення Радянського Союзу відпала також потреба у встановленні надзвичайно суворих покарання за наркозлочини.

Доцільно також звернути увагу на такі радянські нормативно-правові акти як: постанова ВЦВК та РНК СРСР від 23 травня 1928 р. «Про заходи регулювання лікування наркотичними речовинами»¹¹, постанова ВЦВК та РНК СРСР від 27 жовтня 1934 р. «Про заборону посівів опійного маку та індійських конопель»¹², наказ Наркомздор'я СРСР від 11 листопада 1938 р. Цими нормативно-правовими актами було врегульовано обіг наркотичних речовин, що дозволило визначити, які саме діяння із наркотичними речовинами є незаконними і загалом вивести обіг наркотичних речовин у легальне поле. За аналогією на сьогоднішній день держава також має монополію на посів та використання маку. Повна заборона щодо вирощування маку не має сенсу, оскільки мак широко поширений у харчовій промисловості і вже протягом істотного часу є незамінним у кулінарії. Попри це, існує загроза щодо незаконного використання маку з метою отримання наркотичних речовин, тому

¹¹ Постановление ВЦИК и СНК СССР от 23 мая 1928 г. «О мерах регулирования торговли наркотическими веществами». URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=29385>

¹² Постановление ЦИК СССР № 110, СНК СССР от 27.10.1934 «О запрещении посевов опийного мака и индийской конопли». URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=30503#06924141135154034>

логічним є встановлення певних правил обігу таких рослин, а також встановлення монополії держави на їх вирощування.

У 1960 р. було прийнято КК УРСР¹³. Є. В. Фесенко зазначив, що цей етап розвитку кримінальної відповідальності за злочини проти здоров'я населення, тривав з 1961 по 2001 рр. (до 1 вересня) – дія КК України 1960 р., поділяв його на чотири періоди:

а) 1961-1974 рр., коли практично діяли статті КК 1960 р. у початковій редакції;

б) 1974-1987 рр., коли було внесено перші суттєві зміни до групи статей, що передбачали відповідальність за вказані злочини, на підставі Указу Президії Верховної Ради УРСР від 17 червня 1974 р.;

в) 1987-1995 рр. – час, протягом якого приймався та діяв Указ Президії Верховної Ради УРСР від 21 серпня 1987 р.;

г) 1995-2001 рр. (до 1 вересня) – період прийняття та дії низки нових статей КК на підставі законів від 15 лютого 1995 р. та деяких інших законодавчих актів¹⁴.

Така періодизація є влучною і потрібною з огляду на тривалість чинності КК 1960 р. із врахуванням того, що на території України він втратив чинність лише із прийняттям КК України у 2001 році. Умови ж в яких діяв КК 1960 р. зазнавали істотних змін. Це стосується, перш за все, суспільних змін, а також змін у наукових підходах до розуміння наркоманії та наркотичних речовин. Тобто виправданим є внесення змін до КК 1960 р., оскільки право повинне бути динамічним і може бути у тому випадку ефективним суспільним регулятором, якщо воно є відповідним тій суспільній обстановці, в якій воно існує.

Звернемо увагу на первинну редакцію статті 229 КК УРСР 1960 р.:

«Виготовлення або збут отруйних, сильнодіючих і наркотичних речовин.

¹³ Кримінальний кодекс УРСР від 1960 року (первинна редакція). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD00006.html

¹⁴ Фесенко Є.В. Кримінально-правові засоби протидії злочинам проти здоров'я населення. Вісник кримінологічної асоціації України. – Харків, 2012. №2 С. 116.

Виготовлення, придбання або зберігання з метою збуту чи збут отруйних, сильнодіючих або наркотичних речовин без спеціального на те дозволу, а так само порушення встановлених правил виробництва, зберігання, відпуску, обліку, перевозки і пересилки отруйних, сильнодіючих та наркотичних речовин - караються позбавленням волі на строк до трьох років або виправними роботами на строк до одного року, з конфіскацією зазначених речовин».

Із сучасною редакцією статті 307 КК України зазначена редакція має багато спільного, але також безумовною є і відмінність. Перш за все, у цій редакції предметом злочину є отруйні, сильнодіючі та наркотичні речовини, тоді як у статті 307 КК України йдеться лише про наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги. З об'єктивної сторони злочину зазначені диспозиції є схожими, лише доцільно зауважити, що у статті 307 КК України цей перелік конкретизований та чіткіше визначений. У чинній редакції даної статті також визначено кваліфіковані склади злочину. Також у статті 307 КК України встановлено більш суворе покарання у порівнянні із первинною редакцією статті 229 КК УРСР 1960 р.

Вплив на формування радянського законодавства у сфері криміналізації наркозлочинів здійснили також і міжнародні конвенції. Це Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р.¹⁵, Конвенція про психотропні речовини 1971 р.¹⁶, Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 р.¹⁷.

25 квітня 1974 р. вийшов Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення боротьби з наркоманією»¹⁸, який був спрямований на підвищення ефективності запобігання наркоманії та протидії «наркозлочинності». У свою чергу, Указом Президії Верховної Ради УРСР від 17 червня 1974 р. «Про внесення доповнень і змін до деяких законодавчих актів Української РСР»

¹⁵Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_177

¹⁶Конвенція ООН про психотропні речовини 1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_176

¹⁷Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_096

¹⁸Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення боротьби з наркоманією» від 25 квітня 1974 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2718-08>

національний КК було доповнено новими складами «антинаркотичних» злочинів і посилено санкції за незаконне виробництво та розповсюдження наркотиків. Зокрема, у КК УРСР з'явилася ст. 229-5 «Схиляння до вживання наркотичних засобів або психотропних речовин», у ч. 2 якої серед кваліфікуючих ознак було передбачено вказівку на вчинення цього злочину «щодо неповнолітнього» (при цьому покаранням за таке діяння було позбавлення волі на строк від 5 до 10 років, а вказівка на такі дії зникла з положень ст. 208 КК УРСР).

21 серпня 1987 р. був виданий Указ Президії Верховної Ради УРСР «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР»¹⁹, яким, зокрема, встановлювалася відповідальність за втягнення неповнолітніх у немедичне вживання лікарських та інших засобів, що викликають одурманювання (ст. 208-2 КК УРСР), а низка «антинаркотичних» норм отримали відповідне коригування (глава X «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я» Особливої частини КК УРСР).

На кінець 1987 року ст. 229 КК УРСР зазнала істотних змін, а незаконним діям із наркотиками було присвячено окрему статтю 229-1 «Незаконне виготовлення, придбання, зберігання, перевозка, пересилка або збут наркотичних засобів»:

«Незаконне виготовлення, придбання, зберігання, перевозка або пересилка з метою збуту, а так само незаконний збут наркотичних засобів - карається позбавленням волі на строк до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

Ті ж дії, вчинені повторно, або за попереднім зговором групою осіб, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 229-2 – 229-5 цього Кодексу, або особливо небезпечним рецидивістом, а так само якщо предметом цих дій були наркотичні засоби у великих розмірах, -караються

¹⁹Указ Президії Верховної Ради УРСР «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР» від 21 серпня 1987 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4452-11>

позбавленням волі на строк від шести до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна»²⁰.

У порівнянні із попередньою редакцією предмет злочину – наркотичні засоби було виділено в окрему статтю кримінального закону. Також закріплено такі обтяжуючі ознаки у кваліфікованому складі злочину як: 1) повторність; 2) попередня змова групи осіб; 3) вчинення наркозлочину(ів) раніше; 4) особа, що вчинила злочин є небезпечним рецидивістом; 5) предмет у великих розмірах.

У порівнянні навіть із сучасною редакцією статті 307 КК України у вищенаведеній редакції статті 229-2 покарання є значно суворішим, на вказуючи навіть на первинну редакцію статті 229 кримінального закону.

Доцільно зауважити, що на той час був істотно розширений і каталог кримінально караний діянь, пов'язаних із наркотичними речовинами. Зокрема, йдеться про криміналізацію таких діянь як «незаконні придбання або зберігання наркотичних засобів у невеликих розмірах чи вживання наркотичних засобів без призначення лікаря», «незаконне виготовлення, придбання, зберігання, перевозка або пересилка наркотичних засобів без мети збуту», «схиляння до вживання наркотичних засобів», «організація або держання домів для вживання наркотичних засобів» тощо.

Наступні істотні зміни до кримінального законодавства щодо наркозлочинів були здійснені вже у часи, коли Україна здобула незалежність. У цьому контексті потрібно згадати зміни до КК України, які були прийняті у 1996 та у 1999 р.

У 1999 р. стаття 229-1 «Незаконні виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів або психотропних речовин» кримінального закону мала наступний вигляд:

«Незаконні виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а так само незаконний збут

²⁰ Кримінальний кодекс УРСР від 1960 року (редакція від 1987 р). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0006.html

наркотичних засобів або психотропних речовин - караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

Ті ж дії, вчинені повторно, або за попереднім зговором групою осіб, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 229-2 - 229-5, 229-15, 229-19, 229-20 цього Кодексу, або із залученням неповнолітнього, а так само збут наркотичних засобів або психотропних речовин у місцях, що використовуються для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян, або якщо предметом таких дій були наркотичні засоби або психотропні речовини у великих розмірах чи особливо небезпечні наркотичні засоби або психотропні речовини, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Дії, передбачені частинами 1 чи 2 цієї статті, вчинені у вигляді промислу або організованою групою, або особливо небезпечним рецидивістом, а так само якщо предметом цих дій були наркотичні засоби або психотропні речовини в особливо великих розмірах, - караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

Примітка. Великий та особливо великий розмір наркотичних засобів і психотропних речовин визначається спеціально уповноваженим органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я»²¹.

У порівнянні із попередніми редакціями цієї статті кримінального закону розширено предмет злочину, до якого включено також поняття психотропних речовин. Також у цій статті виділено особливо кваліфікований склад злочину. Цікаво, що кваліфікуючою ознакою є місце вчинення злочину, а саме місця, що використовуються для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян. Пов'язано зазначене, мабуть, із проблемою збуту наркотичних засобів та психотропних речовин серед школярів та студентів.

²¹ Кримінальний кодекс України 1960 р. в редакції від 15. 07. 1999 р. (втратив чинність). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kd0006?an=485178&ed=1999_07_15

У 2001 році був прийнятий Кримінальний кодекс України²², в якому було удосконалено положення, що стосуються відповідальності за вчинення наркозлочинів.

Первинна редакція статті 307 «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» передбачала відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Також існували кваліфіковані склади злочинів, окрім цього, було визначено підставу для звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення відповідного злочину – якщо особа добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом.

У порівнянні із останніми редакціями КК 1960 р., було пом'якшено покарання за вчинення злочину, передбаченого ст. 307 КК України.

Висновки до Розділу 1

Проведене аналітичне дослідження історичних аспектів встановлення кримінальної відповідальності за незаконні дії із наркотичними засобами та порівняння цієї відповідальності у різні історичні періоди дозволяє стверджувати наступне:

1) держава завжди намагалася встановити контроль за розповсюдженням, виготовленням та вживанням наркотичних засобів, оскільки шкода для здоров'я людини і суспільства в цілому від нічим необмеженого вживання та розповсюдження наркотичних засобів завжди була очевидною;

²² Кримінальний кодекс України 2001 р. в первинній редакції (втратив чинність).URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405#Text>

2) у періоди, коли існувала підвищена загроза суспільному здоров'ю у зв'язку з неконтрольованим поширенням наркотичних засобів, держава встановлювала жорсткіші санкції за вчинення незаконних дій із наркотичними речовинами. Існує й протилежна кореляція, суть якої в тому, що держава пом'якшувала санкції, коли загроза знижувалася.

РОЗДІЛ 2

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 307 КК УКРАЇНИ

2.1. Об'єкт та предмет злочину, передбаченого ст. 307 КК України

Родовий об'єкт злочину прийнято визначати за його місцем у КК України, оскільки кожен із Розділів КК України об'єднує злочини, які мають спільний об'єкт. Злочин «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» закріплений у Розділі XIII КК України, який має назву «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення».

Традиційно для з'ясування об'єкта злочину доцільно також звернути увагу на думку науковців, які є авторами науково-практичних коментарів до КК України.

Автори одного із науково-практичних коментарів до КК України зазначали, що об'єктом злочину є встановлений з метою захисту здоров'я населення порядок обігу наркотичних засобів або психотропних речовин²³.

Отже, захищається зазначеною статтею кримінального закону порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Особливість виділення цього порядку в окрему групу пов'язано із тим, що зазначені об'єкти не перебувають у вільному обігу, а держава встановлює певні правила та заборони щодо такого обігу. Пов'язано це із небезпеками, які можуть виникнути через неврегульованість процедури обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

²³ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України від 01.01.2009. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK004826>

Зокрема, П. Лиска вказав, що в Україні питання правового регулювання обігу наркотичних засобів регламентують близько ста нормативно-правових актів різних рівнів, від законів до підзаконних нормативних актів²⁴.

Основними серед них є: Закони України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»²⁵, «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними»²⁶, «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»²⁷, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів»²⁸, Порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів в державних і комунальних закладах охорони здоров'я України, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 18.12.1997 № 356 тощо²⁹.

Найголовнішим об'єднуючим началом цих злочинів в одну групу посягань на здоров'я населення є їх здатність завдавати однорідну шкоду (чи створювати небезпеку заподіяння такої шкоди) у вигляді поширення наркоманії і токсикоманії серед невизначеного кола осіб шляхом незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів³⁰.

Тобто наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори становлять загрозу для суспільного здоров'я, а також можуть стати причиною вчинення

²⁴ Лиска П. О. Проблематика та прогалини диспозиції та санкції основного складу злочину, передбаченого статтею 307 Кримінального кодексу України. URL: <http://journals.urau.ua/sciencerise/article/download/26388/23798>

²⁵ Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15 лютого 1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/60/95-%D0%B2%D1%80>

²⁶ Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15 лютого 1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text>

²⁷ Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/222-19>

²⁸ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» від 6 травня 2000 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/770-2000-%D0%BF>

²⁹ Порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів в державних і комунальних закладах охорони здоров'я України, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 18.12.1997 № 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0067-98>

³⁰ Науково-практичний коментар від 01.01.2009 (Чинний). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK004826>

інших злочинів, використовуватися для фінансування злочинних організацій тощо.

В іншому науково-практичному коментарі до КК України вказано, що встановивши відповідальність за такі дії, Україна як член ООН реалізувала положення конвенцій з питань боротьби з наркоманією: Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 р., Конвенції про психотропні речовини 1971 р. і Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.³¹.

Ознаки, описані в диспозиції ст. 307 КК України, конкретизуються в Законі України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» від 15 лютого 1995 р. в редакції від 8 липня 1999 р., Положенні про порядок здійснення діяльності в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 3 січня 1996 р. № 6, та інших нормативних актах.

Справді, проблема наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів є давно відомою і що вже було встановлено, ще з початку ХХ ст. на міжнародній арені держави намагаються вирішити її за допомогою спільного врегулювання даного питання та встановлення контролю за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

В іншому науково-практичному коментарі стверджується, що об'єктом злочину є правовий режим обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, під яким розуміються види діяльності, пов'язані з: культивуванням рослин, що містять наркотичні речовини; розробкою, виробництвом, виготовленням, зберіганням, розподілом, перевезенням, пересиланням, придбанням, реалізацією, відпуском, ввезенням на територію України, вивезенням з території України, використанням, знищенням

³¹Україна в міжнародно-правових відносинах. Книга 1. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога. К., 1996. С. 167.

наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до Переліку, що дозволяються та контролюються згідно з чинним законодавством.

Обіг зазначених засобів і речовин (у т.ч. прекурсорів, включених до списку № 1 таблиці IV Переліку) на території України дозволяється лише з метою застосування у медичній практиці або для науково-дослідної роботи, експертної чи оперативно-розшукової діяльності, або з навчальною метою в порядку, встановленому законодавством³².

Узагальнити положення науково-практичних коментарів у цьому контексті можна твердженням, що держава умисно для забезпечення реалізації права особи на здорове життя здійснює втручання у сферу антропогенної діяльності, яка має зв'язок із наркотичними засобами, психотропними речовинами та їх аналогами. Це здійснюється з метою зниження рівня ризиків для суспільного здоров'я шляхом реалізації положень законодавства спрямованих на зниження рівня наркоманії, токсикоманії тощо, а також супутніх злочинів, які вчиняються особами у стані, викликаному вживанням вищезазначених речовин.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів»³³ обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – види діяльності, пов'язані з: культивуванням рослин, включених до Переліку; розробкою, виробництвом, виготовленням, зберіганням, розподілом, перевезенням, пересиланням, придбанням, реалізацією, відпуском, ввезенням на територію України, вивезенням з території України, використанням, знищенням наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до Переліку, що дозволяються та контролюються згідно з цим Законом.

На думку Є. Лащук, предмет злочину – це факультативна ознака об'єкта злочину, що знаходить свій прояв у матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальним технічними

³²Коментар до статті 307 КК України. URL: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/304.php>

³³Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: Закон України в редакції від 01. 09. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/863-14#Text>

засобами), з приводу яких та (або) шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння³⁴.

Відповідно до статті 307 КК України предметом злочину «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» є:

- 1) наркотичні засоби;
- 2) психотропні речовини;
- 3) аналоги.

Визначені зазначені поняття у Законі України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів».

У статті 1 вищезгаданого Закону надано визначення поняття наркотичних засобів:

«наркотичні засоби – включені до Переліку речовини природного чи синтетичного походження, препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними».

Відповідно до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» психотропні речовини – включені до Переліку речовини природного чи синтетичного походження, препарати, природні матеріали, які здатні викликати стан залежності та справляти депресивний або стимулюючий вплив на центральну нервову систему або викликати порушення сприйняття, або емоцій, або мислення, або поведінки і становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними.

У цьому ж Законі визначено і поняття їх аналогів: «аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – заборонені до обігу в Україні речовини природного чи синтетичного походження, не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні до хімічної структури і властивостей

³⁴Лашук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України : автореф. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». К., 2005. С. 11.

наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких ці речовини відтворюють».

У Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770³⁵ зазначені речовини згруповані у списки наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори наркотичних засобів і психотропних речовин, включені до таблиць I-IV.

Кожна із таблиць у свою чергу складається із списків. Таблиця I включає такі списки: Особливо небезпечні наркотичні засоби, обіг яких заборонено; Особливо небезпечні психотропні речовини, обіг яких заборонено; Рослини, які містять наркотичні засоби та психотропні речовини і обіг яких допускається для промислових цілей.

Таблиця II складається із двох списків: Наркотичні засоби, обіг яких обмежено; Психотропні речовини, обіг яких обмежено.

Таблиця III включає такі списки: Наркотичні засоби, обіг яких обмежено і стосовно яких допускаються виключення деяких заходів контролю; Психотропні речовини, обіг яких обмежено і стосовно яких допускаються виключення деяких заходів контролю.

Таблиця IV складається із таких списків: Прекурсори, обіг яких обмежено і стосовно яких встановлюються заходи контролю; Прекурсори, стосовно яких встановлюються заходи контролю.

Потрібно зробити акцент на тому, що законодавець визначає перелік речовин, які можуть бути предметом злочину, передбаченого ст. 307 КК України. Якщо ж речовина за своїми властивостями є наркотичною чи психотропною, але не включена у список, то вона може бути визначена як аналог наркотичного засобу чи психотропної речовини.

Для кваліфікації діяння особи за статтею 307 КК України значення також має кількість відповідної речовини. Виділяють невеликий, значний, великий і

³⁵Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text>

особливо великий розміри наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Розмір має значення для встановлення того чи не було вчинено кваліфікований вид злочину, передбаченого ст. 307 КК України.

Для визначення розміру наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів необхідно звернутися до наказу міністерства охорони здоров'я від 01.08.2000 р. № 188 «Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу» та відповідної судової практики.

Зокрема, ВСУ у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» зазначив, що вирішуючи питання про кваліфікацію дій винного, суд повинен мати на увазі, що в тих випадках, коли вони були пов'язані з наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами різних видів, розмір цих засобів (речовин) визначається виходячи з їх загальної кількості. Якщо ж поряд із такими засобами чи речовинами предметом злочину був ще й прекурсор, неприпустимо об'єднувати їх кількість із кількістю останнього. Можна скласти лише кількість прекурсорів різних видів³⁶.

У цій частині нашого дослідження доцільно звернути увагу на проблему легалізації медичного канабісу. Неодноразово українців зверталися із петиціями до держаних органів щодо легалізації марихуани. Ініціатива також підтримана і колишньою в. о. міністра охорони здоров'я У. Супрун. «Медичний канабіс допомагає полегшити страждання пацієнтів та нормалізувати самопочуття при низці тяжких захворювань і станів. Тому використовувати його у медицині, звісно з певними застереженнями, нормальна світова практика. Застосування таких препаратів допомогло б майже двом мільйонам громадян, які страждають від хронічного болю та інших розладів. Доступ

³⁶Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів». Вісник Верховного Суду України 2002. №4 від 21.08.2002.

пацієнтів до препаратів на основі канабісу – це реалізація їхнього права на медичну допомогу. Важливо підтримати легалізацію застосування медичного канабісу в наукових цілях та медицині», – зауважує У. Супрун³⁷.

Якщо звернути увагу на практику зарубіжних держав, то у світі існують тенденції щодо легалізації медичного канабісу. Для прикладу, в Канаді дозволено також немедичне використання марихуани із певними обмеженнями. З лікувальною метою її використовували тут ще з 2001 року, проте з 2018 року громадянам старше 18 років дозволили купувати, продавати, а також вирощувати до чотирьох рослин та зберігати до 30 грамів.

У Сполучених Штатах використання канабісу з медичною метою дозволено у 33 із 50 штатів. Легалізація марихуани з медичною метою стала одним зі здобутків Б. Обами.

Наприкінці 2018 року парламент Таїланду також проголосував за легалізацію медичної марихуани. Один із законодавців назвав це рішення «подарунком на Новий рік» для тайського народу³⁸.

У багатьох інших європейських державах канабіс легалізовано із певними обмеженнями. Його широко використовують під час лікування таких захворювань як рак, хронічний біль, глаукома, депресія, пост-травматичний синдром тощо.

Більше того, 02 грудня 2020 року після розгляду низки рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо перекласифікації канабісу та його похідних, а також вилючення їх зі Списку IV Єдиної Конвенції про наркотичні засоби 1961 року, Комісія Організації Об'єднаних Націй проголосувала за виключення канабісу з даного списку, що в свою чергу сприятиме поширенню досліджень медичних властивостей канабісу та його легалізації у країнах світу.

³⁷ Супрун У. Канабіс в медицині – це ліки. Чому він має бути доступним. URL: <https://www.facebook.com/ulanasuprun/posts/2273608002923754>

³⁸ Супрун - за легалізацію медичної марихуани. Чому? І як це робили в інших країнах? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47076883>

Потрібно розуміти, що йдеться лише про легалізацію медичного канабісу, який прийнято вважати легким наркотиком. Водночас, у судових рішеннях українських судів часто канабіс згадується із приставкою «особливо небезпечний наркотичний засіб», що не відповідає дійсності.

Замислюючись над цією темою доцільно згадати іншу речовину, яка має схожий ефект на організм людини, а саме алкоголь. У світовій історії існували спроби також і обмежити обіг цієї речовини у цивільному обороті. Наприклад, «сухий закон» у США у першій половині минулого століття, а також «сухий закон» у СРСР у 1985 р. Зазначені спроби не увінчалися успіхом, але демонструють те, що проблеми алкоголізму є такими ж істотними як і проблеми із наркотиками, а може і значнішими. Якщо канабіс здійснює уповільнення діяльності нервової системи і заспокоює особу, то алкоголь може мати протилежний вплив на організм людини. Під його дією особа може ставати агресивною, не контролювати свою поведінку і дії.

Якщо у 2013 році зафіксували 34 443 кримінальних правопорушень, вчинених під дією алкоголю, то у 2017 їх було всього 15 135.

Найчастіше під дією алкоголю люди вчиняють злочини проти власності. Усього за останні п'ять років таких злочинів відбулося – 54 231. На другому місці – злочини проти життя і здоров'я людини – 41 915, на третьому – злочини проти безпеки руху (в тому числі ДТП, скоєні у стані алкогольного сп'яніння) – 9 122³⁹.

Водночас, немає авторитетних досліджень проте, що легалізація медичного канабісу може вплинути на зростання злочинності. Навпаки, на нашу думку, легалізація медичного канабісу дозволить вивести цей ринок з тіні, що матиме позитивні наслідки для зменшення фінансування та бюджету злочинних організацій, які здійснюють свою діяльність в тому числі і за рахунок збуту наркотичних засобів. Як результат, ми пропонуємо здійснити легалізацію медичного канабісу.

³⁹ За останні п'ять років кількість «п'яних» злочинів зменшилась вдвічі. URL: <https://opendatabot.ua/blog/207-drunken-crime>

Отже, об'єктом злочину, передбаченого ст. 307 КК України, є порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і їх аналогів, а предметом цього злочину є наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги.

2.2. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 307 КК України

Об'єктивна сторона злочину виражає зовнішній прояв злочину, його матеріальну складову. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 307 КК України, проявляється в таких альтернативних видах злочинних дій, а саме в незаконних діях щодо предмета злочину, а саме його:

- 1) виробництві;
- 2) виготовленні;
- 3) придбанні;
- 4) зберіганні;
- 5) перевезенні;
- 6) пересиланні;
- 7) в незаконному збуті.

За змістом законів України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 22 грудня 2006 р. та «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» від 15 лютого 1995 р. ПВСУ роз'яснив, що під незаконним виробництвом наркотичних засобів, психотропних речовин слід розуміти всі дії, пов'язані із серійним одержанням наркотичних засобів, психотропних речовин з хімічних речовин та (або) рослин, включаючи відокремлення частин рослин або наркотичних засобів, психотропних речовин відрослин, з яких їх одержують, здійснені всупереч установленому законом порядку.

Тобто виробництво передбачає певний процес постійного отримання партіями чи серіями предмету злочину. Водночас, поряд із цим існує виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. У

цьому випадку має значення результат таких дій, а саме серійне отримання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів.

ПВСУ зазначив, що серійним одержанням наркотичних засобів, психотропних речовин з хімічних речовин та (або) рослин слід розуміти виробничий процес, спрямований на отримання партій наркотичних засобів, психотропних речовин за відповідною технологією, стандартом, зразком⁴⁰.

Незаконне виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – усі дії, включаючи рафінування, підвищення в препараті концентрації наркотичних засобів, психотропних речовин чи переробку наркотичних засобів і психотропних речовин, у результаті яких на основі наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів наркотичних засобів і психотропних речовин одержуються готові до використання та (або) вживання форми наркотичних засобів, психотропних речовин або лікарські засоби, що їх містять, чи інші наркотичні засоби, психотропні речовини⁴¹.

Приклад із судової практики⁴². Особа 2, грубо порушуючи вимоги ст.ст. 1, 4, 6, 7, 17, 25, 26, 27 Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» №61/95-ВР від 15.02.1995 р., в серпні 2012 р. перебуваючи на околиці с. Мощаниця Острозького району Рівненської області, знайшов дикоростучі рослини коноплі, з яких зірвав верхівкові частини, які переніс по місцю свого проживання, де просушив, в послідууючому подрібнив, тим самим незаконно виготовив та придбав особливо небезпечний наркотичний засіб канабіс загальною вагою 54,61 г (в перерахунку на суху речовину), який став незаконно зберігати по місцю свого проживання з метою збуту.

06 вересня 2012 р., близько 19 год. 50 хв. Особа 1, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, знаходячись за місцем свого проживання, незаконно збув частину наявного в нього особливо небезпечного наркотичного засобу

⁴⁰Постанова ПВСУ Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02#Text>

⁴¹Лиска П. О. Проблематика та прогалини диспозиції та санкції основного складу злочину, передбаченого статтею 307 Кримінального кодексу України. URL: <http://journals.uran.ua/sciencerise/article/download/26388/23798>

⁴²Вирок від 27.11.2012 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 1713/1329/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46780876>

канабісу вагою 7,03 грам громадянину із зміненими даними, за що отримав від останнього грошову винагороду в розмірі 70 грн.

Крім того, 06 вересня 2012 р., близько 20 год., після збуту особливо небезпечного наркотичного засобу, працівниками міліції проведено огляд домоволодіння Особи 1, що розташоване по вул. Піщана, 24 в с. Мощаниця Острозького району Рівненської області, в ході якого було виявлено та вилучено решту наявного у нього особливо небезпечного наркотичного засобу канабісу вагою 47,58 грам, який незаконно зберігався Особою 1 з метою збуту.

Із цього прикладу судової практики випливає, що виготовлення може здійснюватися у найпростішій формі і вже навіть висушування конопель може кваліфікуватися як виготовлення наркотичного засобу.

У цьому контексті важко здійснити розмежування між виготовленням та виробництвом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Проте, це й може не мати значення для кваліфікації діяння, оскільки у цьому випадку значення будуть мати інші обставини вчинення злочину, а також розмір наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. При виробництві, яке пов'язане із серійним отриманням наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, йдеться, на нашу думку, про істотну кількість отриманих речовин, оскільки є вказівка на серійність. Виготовлення ж, на нашу думку, передбачає отримання одноразово відповідної речовини. Тобто весь процес та планування здійснюється для отримання певної кількості відповідної речовини і при його завершенні особа не може ще раз отримати зазначені речовини від цього процесу.

ПВСУ зазначив, що незаконне виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин утворює закінчений склад злочину з моменту, коли почали вчинятися дії, спрямовані на одержання таких засобів чи речовин, готових до вживання, або на рафінування чи підвищення у препаратах їх концентрації⁴³.

⁴³Постанова ПВСУ Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02#Text>

Водночас, науковці зазначають, що під виробництвом і виготовленням наркотичних засобів або психотропних речовин слід розуміти не сам технологічний процес, а отримання готового для вживання засобу (речовини), що має здатність привести у стан ейфорії, наркотичного чи токсичного сп'яніння, зняти абстинентний синдром. Сам же процес виробництва (виготовлення) наркотиків слід розцінювати як замах на вчинення цього злочину, а придбання, наприклад, фармацевтичних препаратів, що містять наркотичні субстанції (але не віднесені до наркотичних засобів чи психотропних речовин), для їх наступної переробки – як готування до злочину⁴⁴.

На нашу думку, дивною є логіка законодавця, який встановлює однакову міру покарання за виготовлення як певний одиничний акт і за виробництво, що може мати широкі масштаби. Водночас, такий стан речей є виправданим з точки зору того, що це виробництво обмежене розмірами наркотичних речовин, психотропних засобів та їх аналогів. У тому випадку, якщо перевищено певні граничні значення, то діяння буде кваліфікуватися за іншою частиною ст. 307 КК України.

Придбання наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів передбачає широкий спектр діянь, пов'язаних із отриманням зазначених речовин у спосіб, який непов'язаний із виготовленням чи виробництвом предмета злочину. Придбання у цьому контексті не є синонімом слову «купівля», а більше відповідає слову «отримання».

Науковці зазначають, що незаконним придбанням наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів необхідно вважати їх купівлю, обмін на інші товари або речі, прийняття як плати за виконану роботу чи надані послуги, позики, подарунка або сплати боргу, привласнення знайденого. Під незаконним придбанням розуміється також збирання залишків наркотиковмісних рослин на пожнивних земельних площах після зняття з них охорони, на земельних

⁴⁴ Лиска П. О. Проблематика та прогалини диспозиції та санкції основного складу злочину, передбаченого статтею 307 Кримінального кодексу України. URL: <http://journals.urau.ua/sciencerise/article/download/26388/23798>

ділянках громадян, а також збирання таких дикорослих рослин чи їх частин на пустирях. Якщо ж в результаті певних дій з наркотиками рослинного походження створюється їх нова якість, такі дії становлять собою не придбання, а виготовлення⁴⁵.

Приклад із судової практики⁴⁶. Відповідно до обвинувального акту від 29 серпня 2014 року, Особа 1 03 липня 2014 року, Особа 1, перебуваючи за місцем свого проживання, знайшла медичний шприц, в якому перебував наркотичний засіб - метадон (фенадон), який віднесений до наркотичних засобів, обіг яких обмежено, тим самим незаконно придбала наркотичний засіб, який почала зберігати за місцем свого проживання з метою подальшого збуту.

09 липня 2014 року, близько 21 години Особа 1, перебуваючи неподалік господарства, реалізуючи свій злочинний намір, направлений на незаконний збут наркотичного засобу – метадону (фенадону), який віднесений до наркотичних засобів, обіг яких обмежено, усвідомлюючи протиправність і незаконність своїх дій, переслідуючи мету на незаконне збагачення, за грошову винагороду у сумі 300 гривень, збула Особі 2 наркотичний засіб –метадон (фенадон) масою 0,0041 г. (в перерахунку на весь об'єм рідини).

Таким чином, своїми умисними діями Особа 1 вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 307 КК України, тобто незаконне придбання, зберігання з метою збуту та незаконний збут наркотичних засобів.

Діючи повторно, 10 липня 2014 року, близько 23 години, Особа 1, перебуваючи на околиці знайшла рослини снотворного маку, які вирвала та перенесла до свого місця проживання, де стала незаконно зберігати вказані рослини з метою подальшого їх збуту. 17 липня 2014 року під час проведення санкціонованого обшуку житла Особи 1, працівниками міліції було виявлено та вилучено особливо-небезпечний наркотичний засіб - макову соломку вагою

⁴⁵Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. відп. ред. С. С. Яценко. 4-те вид., перероб. та доп. К.: А.С.К., 2005. 848 с.

⁴⁶Вирок від 08. 09. 2014 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 567/1017/14-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40364165>

302,78гр. (без маси дозрілого насіння маку, листя і коріння), які зберігались Особою 1 з метою збуту.

Крім цього, діючи повторно, 17 липня 2014 року, близько 12 години, Особа 1, перебуваючи за місцем свого проживання, в домашніх умовах виготовила наркотичний засіб - ацетильований опій, який стала зберігати з метою збуту. 17 липня 2014 року, близько 17 години, Особа 1 перебуваючи неподалік господарства, що по вул. Гагаріна, 12, реалізуючи свій злочинний намір, направлений на незаконний збут наркотичного засобу - ацетильованого опію, який віднесений до особливо небезпечних наркотичних засобів, обіг яких заборонено, усвідомлюючи протиправність і незаконність своїх дій, переслідуючи мету на незаконне збагачення, за грошову винагороду у сумі 300 гривень, збула Особі 2 особливо небезпечний наркотичний засіб - ацетильований опій масою 0,035г. (в перерахунку на суху речовину).

Таким чином, своїми умисними діями Особа 1 вчинила кримінальні правопорушення, передбачені ч. 2 ст. 307 КК України, тобто незаконне виготовлення, придбання, зберігання з метою збуту особливо небезпечних наркотичних засобів, вчинене повторно.

Зазначений приклад із судової практики дозволяє стверджувати, що для кваліфікації діяння за ст. 307 КК України не має значення кількість та послідовність незаконних дій із предметом злочину. Тобто, вчинення придбання та збуту предмету злочину буде кваліфікуватися за ст. 307 КК України. Водночас, це стосується діяння із однією речовиною. Якщо після збуту, особа виготовила чи придбала, а потім збула нову речовину, то тоді має місце повторність злочину і діяння буде кваліфікуватися вже за ч. 2 ст. 307 КК України.

Приклад із судової практики ⁴⁷. Особа 1 грубо порушуючи ст.ст.1,4,6,7,17,25,26,27 Закону України № 61/95 ВР від 15.02.1995 року «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», 23 вересня 2014 року,

⁴⁷Вирок від 04. 09. 2015 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 567/424/15-к . URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/49632251>

перебуваючи неподалік залізничних колій, які розташовані неподалік господарства, що по вул. Мирна, 5, в с. Оженин, Острозького району Рівненської області, знайшов дикоростучі рослини коноплі, з яких зірвав верхівкові частини та помістив їх у власний одяг, тим самим незаконно придбав особливо небезпечний наркотичний засіб канабіс, який, в подальшому, незаконно переніс до свого місця проживання, де їх висушив та подрібнив, тим самим незаконно виготовив та став зберігати, з метою збуту.

В подальшому, Особа 1, грубо порушуючи ст.ст. 1, 4, 6, 7, 17, 25, 26, 27 Закону України №61/95 ВР від 15.02. 1995 року «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», 25 лютого 2015 року, близько 16 години, перебуваючи в с. Оженин Острозького району Рівненської області, реалізуючи свій злочинний намір, направлений на незаконний збут наркотичного засобу канабісу, який віднесений до особливо небезпечних наркотичних засобів, обіг яких заборонено, усвідомлюючи протиправність і незаконність своїх дій, переслідуючи мету незаконного збагачення, за грошову винагороду у сумі 160 гривень, збув Особі 3 особливо небезпечний наркотичний засіб канабіс масою 6,528 г.

У цьому прикладі із судової практики цікавим є придбання наркотичного засобу, а саме те, що він був придбаний через зривання дикорослих рослин, які мають наркотичні властивості.

Зберігання – це будь-які умисні дії, пов’язані з незаконним перебуванням наркотичних засобів або психотропних речовин у володінні винної особи. При цьому не має значення тривалість зберігання і те, таємно чи відкрито і в якому саме місці зберігаються ці засоби чи речовини. Зберігання наркотичних засобів або психотропних речовин належить до триваючих злочинів. Ст. ст. 307 і 198 КК України співвідносяться як спеціальна та загальна норми, тому в разі їх конкуренції повинна застосовуватися спеціальна норма⁴⁸.

⁴⁸ Лиска П. О. Проблематика та прогалини диспозиції та санкції основного складу злочину, передбаченого статтею 307 Кримінального кодексу України. URL: <http://journals.urau.ua/sciencerise/article/download/26388/23798>

Зберіганням є володіння особою наркотичними засобами, психотропними речовинами та їх аналогами із подальшою метою збуту. Зберігання передбачає залишення в себе предмету злочину в такій обстановці чи в такому місці, яке дозволить зберегти властивості предмету злочину і уможливить його подальше використання.

Приклад із судової практики⁴⁹. Особа 1, будучи раніше судимим 27 серпня 2013 року Острозьким районним судом Рівненської області за ч. 1 ст. 309 КК України до 2 років позбавлення волі, на підставі ст. 75 КК України звільнений від відбування покарання з іспитовим терміном 2 роки до погашення чи зняття судимості у встановленому законом порядку, грубо порушуючи ст. 1, 4, 6, 7, 17, 25, 27 Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», на початку вересня 2013 року, знаходячись по вул. Татарська в м. Острог Рівненської області, знайшов дикоростучі рослини коноплі, з яких зірвав верхівкові частини, які помістив у власний одяг, тим самим незаконно придбав особливо-небезпечний наркотичний засіб - канабіс, вагою 0,959 г (в перерахунку на суху речовину), який в подальшому незаконно переніс до свого місця проживання, де висушив та подрібнив верхівкові частини коноплі, тим самим незаконно виготовив та став незаконно зберігати з метою подальшого збуту особливо-небезпечний наркотичний засіб - канабіс.

В подальшому, Особа 1, грубо порушуючи ст. 1, 4, 6, 7, 17, 25, 27 Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», 23 вересня 2013 року близько 17 год. 20 хв., реалізуючи свій умисел, направлений на незаконний збут наркотичного засобу - канабісу, який віднесений до особливо небезпечних наркотичних засобів, обіг яких заборонено, перебуваючи на проспекті Незалежності в м. Острог Рівненської області, усвідомлюючи протиправність і незаконність своїх дій, з метою незаконного збагачення, за грошову винагороду у сумі 100 гривень, збув Особі

⁴⁹Вирок від 05.12.2013 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 567/1589/13-к.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/35801099>

2 особливо-небезпечний наркотичний засіб - канабіс, вагою 0,959 г., який віднесений до особливо-небезпечних наркотичних засобів, обіг яких заборонено.

Крім цього, 27 вересня 2013 року Особа 1 грубо порушуючи ст. 1, 4, 6, 7, 17, 25, 27 Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», знаходячись по вул. Островського в м. Острог Рівненської області, безоплатно отримав від Особи 3 особливо-небезпечний наркотичний засіб - канабіс, вагою 1,858 г. (в перерахунку на суху речовину), для подальшого його збуту, тим самим незаконно придбав наркотичний засіб, який став незаконно зберігати з метою подальшого збуту, за місцем свого проживання.

10 жовтня 2013 року близько 18 год. 25 хв. Особа 1, реалізуючи свій умисел, направлений на незаконний збут наркотичного засобу - канабісу, який віднесений до особливо небезпечних наркотичних засобів, обіг яких заборонено, знаходячись за місцем свого проживання, усвідомлюючи протиправність і незаконність своїх дій, з метою незаконного збагачення, діючи повторно, за грошову винагороду у сумі 100 гривень, збув Особі 2 особливо-небезпечний наркотичний засіб - канабіс, вагою 1,858 г., який віднесений до особливо-небезпечних наркотичних засобів, обіг яких заборонено.

Із цього прикладу випливає, що зберігання є, очевидно, обов'язковою дією між придбанням, чи виготовленням або виробництвом та збутом. Безумовно, що особа отримавши в незаконний спосіб наркотичні засоби чи психотропні речовини повинна зберігати їх до моменту їх збуту.

Перевезення – це переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів із однієї території в іншу в межах України. Цим поняттям охоплюється переміщення зазначених засобів або речовин як з одного населеного пункту в інший, так і в межах однієї адміністративно-територіальної одиниці. Для визнання перевезення незаконним не має значення, чи є особа власником або користувачем транспортного засобу, а також спосіб транспортування, відстань, на яку перевезено зазначені засоби й речовини, та

місце їх зберігання. Від перевезення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів потрібно відрізняти їх перенесення з одного місця в інше, при якому транспорт не використовується. Перенесення необхідно розглядати як одну з форм зберігання цих засобів і речовин⁵⁰.

Загалом перевезенням є будь-які фактичні дії щодо переміщення наркотичного засобу, психотропної речовини чи їх аналогу у просторі із використанням транспортних засобів. Очевидно, що перенесення з одного місця в інше не може розцінюватися як перевезення, оскільки для перевезення наявним має бути транспортний засіб. Водночас, перенесення буде кваліфікуватися як зберігання.

Пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин полягає у переміщенні їх у просторі за допомогою відправлення їх із одного місця в інших засобами поштового зв'язку, багажем, кур'єром тощо. Різниця між пересиланням та перевезенням полягає у тому, що при пересиланні суб'єкт злочину є лише відправником, коли фактичне переміщення здійснюється, наприклад, поштовою службою.

На думку науковців, закінченим злочин вважається з моменту відправки, незалежно від того, чи отримав адресат наркотичні засоби або психотропні речовини, чи ні. Якщо ж особа була затримана при оформленні документів на відправку, то його дії належить кваліфікувати як замах на пересилку (перевезення), тобто за ст. 15 і 307 КК України⁵¹.

Законодавець розуміє під незаконним збутом наркотичних засобів, а також психотропних речовин чи їх аналогів та/або прекурсорів дуже різноманітні оплатні та навіть безоплатні форми й види реалізації наркотиків. Їх об'єднує те, що цей збут здійснюється всупереч чинним законам України. Він може проходити у вигляді продажу, дарування, відповідного обміну тощо. Трапляються також такі несподівані види збуту, як сплата боргу наркотичними

⁵⁰Кримінальне право. Особлива частина. В.М. Трубников, В.І. Борисов, Я.О. Лантінов та ін.; за заг. ред.. проф. В.М. Трубникова. Х. : вид-во ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. С. 155.

⁵¹Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник] / за ред.: В.Я. Тацій, В. І. Борисов, В.І. Тютюгін. 5-ге вид., переробл. і допов. М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2015. С. 216.

речовинами, позика, введення суб'єктом злочину засобів або речовин ін'єкційним шляхом іншій особі за її добровільною згодою та ін. Однак обопільне введення наркотичних ін'єкцій та/або психотропної речовини або їх аналогу конкретними особами, що їх придбали, купивши за спільні кошти, складу збуту не утворюють⁵².

Науковці зазначають, що особливості незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів полягають у такому:

1) обопільне введення ін'єкцій наркотичного засобу, психотропної речовини чи їх аналогу особами, які їх придбали за спільні кошти, збуту не утворює;

2) якщо особа під виглядом наркотичних засобів умисно збуває будь-які інші засоби чи речовини (не наркотики) з метою заволодіння грошима чи майном, її дії необхідно кваліфікувати як шахрайство, а за наявності до того підстав – і як підбурювання до замаху на незаконне придбання наркотичних засобів тощо, а дії покупця – як замах на вчинення злочинів, не передбачених ст. 307 або 309 чи 311 КК України;

3) на практиці слід розрізняти дії, передбачені ст. 307 (незаконний збут наркотичних засобів) та передбачені ст. 315 КК України (схиляння до вживання наркотичних засобів). Перш за все, необхідно відслідковувати спрямованість умислу. Якщо, наприклад, особа подарувала чи продала сигарети з гашишем, то це буде збут, а якщо без такої мети дала іншій особі покурити, вихваляючи при цьому піднесеність стану, ейфорію тощо, які надає куріння гашишу, то у цьому випадку буде схиляння до вживання наркотиків – ст. 315 КК України;

4) відповідальність за збут наркотичних засобів та психотропних речовин настає незалежно від розміру таких засобів чи речовин, тобто й тоді, коли мав

⁵²Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 4. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02>

місце збут наркотиків у невеликих розмірах⁵³.

Відповідальність за збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів настає незалежно від розміру таких засобів чи речовин. Збут наркотичних засобів вважається закінченим з моменту відчуження цих засобів чи речовин винною особою.

Приклад із судової практики⁵⁴. Особа 2, грубо порушуючи вимоги ст.ст. 7, 17, 25, 27 Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», перебуваючи в м. Острог Рівненської області по вул. Вишенського в листопаді 2011 р. із дикоростучої рослини коноплі, яка проростала біля закинутого будинку, зірвала верхівкові частини, які перенесла до місця свого проживання в цьому ж населеному пункті, де їх подрібнила та висушила, тим самим незаконно придбала та виготовила особливо небезпечний наркотичний засіб канабіс, який в подальшому стала незаконно зберігати по місцю свого проживання як для власного вживання, так і з метою збуту, в тому числі періодично вживаючи його шляхом паління. 08 грудня 2011р. Особа 2 зібрала рештки наявного у неї наркотичного засобу вагою 3,52 грами, які перенесла до місця своєї роботи до кіоску, де продовжила його незаконно зберігати з метою збуту та 09 грудня 2011 р. біля 13 год. незаконно збула наявний у неї особливо небезпечний наркотичний засіб канабіс вагою 3,52 грами (в перерахунку на суху речовину) громадянину із зміненими даними Особі 3, за що отримала від останнього грошову винагороду в розмірі 80 грн.

Із цього прикладу із судової практики випливає, що збуту завжди передуює інше альтернативне діяння. Загалом можна класифікувати зазначені діяння щодо наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів на такі групи:

1) дії щодо отримання у володіння наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів – виробництво, виготовлення, придбання;

⁵³ Кириченко О. В. Кримінально-правові засоби протидії незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюється організованими групами та злочинними організаціями. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1847/1/2.pdf>

⁵⁴ Вирок від 01.03.2012 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 1713/21/12. . URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21686264>

2) дії, пов'язані із триманням, переміщенням наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів – зберігання, перевезення, пересилання;

3) збут наркотичних засобів як кінцева мета всіх попередніх етапів дій суб'єкта злочину. Проте, ця мета може не мати значення для кваліфікації діяння. Наприклад, вже саме виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів є достатнім для кваліфікації діяння за ст. 307 КК України. Проте, існування у КК України ст. 309 «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту» вказує на те, що у ст. 307 КК України всі діяння мають здійснюватися із метою збуту.

Отже, об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 307 КК України, виражається у здійсненні особою певних активних дій щодо предмета злочину, які визначені у диспозиції цієї статті. В окремих випадках злочин вважається закінченим з моменту здійснення цих дій (переселення, перевезення, зберігання) або ж вважається закінченим у випадку настання відповідних наслідків (виготовлення, виробництво, придбання, збут).

2.3. Суб'єкт та суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 307 КК України

Суб'єкт злочину «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» загальний. Тобто до кримінальної відповідальності притягуються особи, які досягли віку настання кримінальної відповідальності – 16 років.

Відповідно до частини 1 статті 18 КК України суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Відсутність статті 307 КК України у частині 2 статті 22 КК України вказує на те, що особи у віці 14-16 років не є суб'єктами злочину «незаконне

виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів».

До основних характеристик суб'єкта злочину також відноситься і осудність. У статті 19 КК України розкрито поняття осудності в рамках кримінального законодавства. Осудною визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Акцентуймо увагу на тому, що законодавець прямо вказує на те, що умовами осудності особи є наявність можливості та здатності усвідомлювати свої дії та керування ними. Відсутність хоча б однієї із цих складових вказує на те, що особа була не в стані осудності. Загалом у кримінальному праві існує поняття «презумпції осудності». Це означає, що особа вважається осудною, до того моменту, поки інший висновок не буде зазначений у судовому рішенні.

Якщо характеризувати типовий портрет суб'єкта злочину, передбаченого статтею 307 КК України, то, відштовхуючись від судової практики, робимо висновок, що зазвичай цей злочин вчиняють не казуальні злочинці, а особи, які характеризуються стійкою антисоціальною і анти правовою поведінкою. Це безробітні особи, які також схильні до алкоголізму, типово мають лише середню освіту тощо. Часто наркотичні засоби та психотропні речовини є для них способом тимчасового збагачення, оскільки підготовка до вчинення цього злочину для таких осіб базується на виникненні раптового умислу на випадковий заробіток через збут наркотичних засобів. Іншою причиною вчинення зазначеного злочину є наявність в особи захворювання на наркоманію, яка і стає стимулом вчинення незаконних дій.

Часто цей злочин вчиняють особи, які раніше притягувалися до кримінальної відповідальності, що підтверджує і судова практика.

Приклад із судової практики⁵⁵. Особа 1, засуджена 02.09.2014 року Здолбунівським районним судом Рівненської області за ч. 1 ст. 309 КК України

⁵⁵Вирок від 08.07.2015 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 562/505/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46383541>

до штрафу у розмірі 850 грн., на шлях виправлення не стала та повторно вчинила нові злочини пов'язані з незаконним обігом психотропних речових та наркотичних засобів.

Особа 1, 12 грудня 2014 року близько 13:30 год. перебуваючи поблизу будинку № 38 по вул. Міцкевича в м. Здолбунів Рівненської області, діючи в порушення Законів України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» та «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», за 100 грн. незаконно збула для Особи 3 поліетиленовий пакет з порошкоподібною речовиною білого кольору, яка згідно висновку експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів № 1080 від 13.01.2015 року у своєму складі містить психотропну речовину метамфетамін (первітин) масою 0,0207 г.

12 грудня 2014 року в період часу з 15:20 год. по 17:00 год. під час обшуку в квартирі по місцю проживання Особи 1, працівниками міліції було виявлено та вилучено: поліетиленовий пакет із подрібненою речовиною рослинного походження темно-зеленого кольору, яка згідно висновку експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів № 1083 від 13.01.2015 року є особливо небезпечним наркотичним засобом, обіг якого заборонено канабіс масою 15,114 г. (в перерахунку на висушену речовину), скляну банку в якій містяться ватні тампони з нашаруваннями та порошкоподібна речовина білого кольору, скляний флакончик з корком з газовідвідною трубкою та саморобним тримачем (ручкою) та нашаруваннями речовини коричневого кольору на внутрішній поверхні флакончика та скляний флакон номінальною ємністю 100 мл. в якому міститься речовина білого кольору у вигляді нашарувань на внутрішній поверхні, згідно висновку експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів № 1084 від 12.02.2015 року нашарування речовини на ватних тампонах, флакончику, флаконі 100 мл. в своєму складі містять наркотичний засіб кодеїн загальною масою 0,292 г., які Особа

ізберігала для власного вжитку, діючи в порушення Законів України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» та «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекуртори».

12 грудня 2014 року близько 14:00 год. Особа 1 надала приміщення квартири, в якій вона проживає в м. Здолбунів Рівненської області Особі 3, жительці м. Рівне для незаконного вживання психотропної речовини.

Так, 12 грудня 2014 року близько 14:00 год., в результаті використання наданого Особою 1 приміщення квартири в м. Здолбунів Рівненської області, Особа 3 незаконно вжила в кімнаті зазначеної квартири психотропну речовину метамфетамін (первітин), шляхом внутрішньовенної ін'єкції.

03 січня 2015 року в обідній час доби Особа 1, вдруге надала приміщення квартири, в якій вона проживає, жителю для незаконного виготовлення та вживання наркотичної речовини.

03 січня 2015 року в обідній час доби, в результаті використання наданого Особою 1 приміщення квартири в м. Здолбунів Рівненської області, Особа 4 спільно із Особою 1 в кухонній кімнаті незаконно виготовили наркотичний засіб дезоморфін, який в кімнаті зазначеної квартири вжили, шляхом внутрішньовенної ін'єкції.

За матеріалами слідчої практики науковцями було сформовано риси типового злочинця за ст. 307 КК України.

Узагальнення слідчої практики доводить, що злочини даної категорії вчиняють, як правило, особи чоловічої статі у віці 18-30 років. Для них характерна відсутність сімейних зв'язків. Серед них можна виділити:

- а) осіб, що виготовляють наркосировину або наркотики;
- б) осіб, які вживають наркотики систематично (наркомани);
- в) викрадачів наркотиків (осіб, які мають доступ до них через службове становище);
- г) осіб, які займаються оптовою скупкою і збутом наркотиків (наркобізнесом);

д) осіб, які епізодично вживають наркотики (зазвичай неповнолітні або особи молодого віку);

е) службових осіб органів державної влади і самоврядування, які виконують функцію «прикриття» злочинів.

Сфера незаконного обігу наркотиків представлена не тільки одиночками, що самостійно їх виготовляють, придбавають, вживають і збувають, а також злочинними організованими угрупованнями. Основною їх рисою є «професіоналізм» і організованість, консолідованість злочинного середовища з виокремленням виконавчих, посередницьких, керівних (елітарних) ланок, розподіл сфер і зон впливу між окремими злочинними групами⁵⁶.

Із цього можна також зробити висновок, що так само злочин, передбачений статтею 307 КК України входить у коло злочинів, що вчиняються організованою злочинністю в Україні.

Злочин, передбачений статтею 307 КК України завжди є таким, що вчиняється з прямим умислом, що поєднується із спеціальною метою збуту при виробництві, придбанні, зберіганні, перевезенні або пересиланні наркотичних засобів або психотропних речовин.

У більшості випадків цей злочин вчиняється з корисливих мотивів і з корисливою метою. Досліджуючи мету конкретної злочинної поведінки, варто врахувати кількість наркотиків або психотропних речовин, які були предметом злочину, чи вживав їх винний, інші обставини справи. Мотиви поведінки для кваліфікації значення не мають⁵⁷.

Відповідно до ч. 2 ст. 24 КК України, прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання.

⁵⁶Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: тактика проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: методичні рекомендації. С.В. Албул, С.В. Андрусенко. Одеса : ОДУВС, 2018. С. 18.

⁵⁷Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. за ред. : М.І. Мельник, М.І. Хавронюк. 9-те вид., переробл. та допов. К. : Юрид. думка, 2012. С. 532.

Приклад із судової практики ⁵⁸ . Особа 1 грубо порушуючи ст.ст.1,4,6,7,17,25,26,27 Закону України № 61/95 ВР від 15.02.1995 року «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», при невстановлених слідством обставинах незаконно придбав та незаконно зберігав з метою подальшого збуту особливо-небезпечний наркотичний засіб – канабіс, який віднесений до наркотичних засобів, обіг яких заборонено, та лікарський препарат «субітекс», достовірно знаючи, що в його складі міститься наркотичний засіб, а саме – «бупренорфін», який віднесений до наркотичних засобів, обіг яких обмежено.

Так, 20 липня 2013 року, о 15 годині 38 хвилин, Особа 1, реалізуючи свій злочинний намір, направлений на незаконний збут наркотичного засобу - канабісу, який віднесений до особливо небезпечних наркотичних засобів, обіг яких заборонено, перебуваючи на вулиці Мануїльського в м. Острог Рівненської області, усвідомлюючи протиправність і незаконність своїх дій, переслідуючи мету на незаконне збагачення, за грошову винагороду у сумі 130 гривень, збув Особі 3 особливо-небезпечний наркотичний засіб – канабіс вагою 2,888г., який віднесений до особливо-небезпечних наркотичних засобів, обіг яких заборонено.

Крім цього, 24 липня 2013 року, о 15 годині 51 хвилині, Особа 1, реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на незаконний збут лікарського препарату «субітекс», достовірно знаючи, що в його складі міститься наркотичний засіб, а саме – «бупренорфін», який віднесений до наркотичних засобів, обіг яких обмежено, знаходячись на вулиці Мануїльського в м. Острог Рівненської області, усвідомлюючи протиправність і незаконність свого діяння, переслідуючи мету на незаконне збагачення, діючи повторно, за грошову винагороду у сумі 500 гривень, збув Особі 3 пігулку лікарського препарату «Субітекс», який відповідно до висновку судово-хімічної експертизи № 534 від 30.07.2013 року, містить «бупренорфін»,

⁵⁸ Вирок від 28.03. 2014 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 567/1176/13-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37846884>

загальною вагою 0,0079 г., який віднесений до наркотичних засобів, обіг яких обмежено.

Продовжуючи свої злочинні дії, 07 серпня 2013 року, о 14 годині 05 хвилині Особа 1, реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на незаконний збут лікарського препарату «Субітекс», достовірно знаючи, що в його складі міститься наркотичний засіб, а саме – «бупренорфін», який віднесений до наркотичних засобів, обіг яких обмежено, знаходячись на вулиці Мануїльського в м. Острог Рівненської області, усвідомлюючи протиправність і незаконність свого діяння, переслідуючи мету на незаконне збагачення, діючи повторно, за грошову винагороду у сумі 500 гривень, збув Особі 3 пігулку лікарського препарату «субітекс», який відповідно до висновку судово-хімічної експертизи № 596 від 09.08.2013 року, містить «бупренорфін», загальною вагою 0,0074 г., який віднесений до наркотичних засобів, обіг яких обмежено.

07 серпня 2013 року, о 15 год. 45 хв., при перевірці на причетність Особи 1 до скоєння кримінального правопорушення, останнього затримано працівниками міліції поблизу парку, що розташований на розі вулиць Мануїльського та Татарська в м. Острог Рівненської області, та під час проведення зовнішнього огляду, в правій кишені шортів Особи 1 виявлено гаманець, в якому виявлено та вилучено дві упаковки з-під лікарського препарату «субітекс», в яких перебувала суха речовина, яка згідно висновку судово-хімічної експертизи № 595 від 09.08.2013 року містить «бупренорфін», загальною вагою 0,0032 г., який віднесений до наркотичних засобів, обіг яких обмежено, який Особа 1 незаконно зберігав з метою подальшого збуту.

У цьому контексті потрібно виділити проблеми встановлення мети збуту наркотичних засобів чи психотропних речовин. На практиці, навіть у випадку існування відповідної мети, фактично довести її важко або ж взагалі неможливо.

ПВСУ зазначив, що про умисел на збут наркотичних засобів або психотропних речовин можуть свідчити: домовленість з особою, яка придбала чи виготовила ці засоби чи речовини; великий або особливо великий їх розмір; спосіб упакування та розфасування; поведінка суб'єкта злочину; те, що особа сама

наркотичні засоби чи психотропні речовини не вживає, але виготовляє та зберігає їх тощо. При цьому слід мати на увазі, що відповідальність за збут таких засобів і речовин настає незалежно від їх розміру⁵⁹.

Водночас, наприклад, одним із альтернативних діянь, які входять в об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 307 КК України, є виробництво, яке саме по собі передбачає певну серійність отримання наркотичних засобів чи наркотичних речовин. У ст. 309 КК України також одним із альтернативних діянь, які становлять об'єктивну сторону злочину «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту» є виробництво. Це може слугувати підтвердженням твердження, що не завжди кількість наркотичних засобів чи психотропних речовин може слугувати підтвердженням чи спростуванням наявності в особи умислу на збут. При цьому, судова практика демонструє, що інколи особи здійснюють збут невеликої кількості наркотичних засобів чи психотропних речовин і здійснюють це одноразово як випадковий заробіток.

Однією з характерних ознак збуту наркотичних засобів є його мета. Мета, як стверджують науковці, має подвійну природу, залежно від стадії вчинення збуту: «перша, стосовно кінцевої мети злочинної діяльності, друга на рівні цілей дій, що входять у цю діяльність». Відтак на кожній із стадій злочинної діяльності присутня головна мета – збут наркотичних засобів, яку в свою чергу можна поділити на ту, яка передує збуту (мета дії, яка проявляється на попередніх стадіях) – продати наркотик та мета, яка настає при самому процесі збуту наркотичних засобів – отримання наживи, доходу (прибутку), тобто одержання бажаного результату⁶⁰.

У випадку, якщо особа отримує у певний спосіб наркотичних засіб чи психотропну речовину, але сама не вживала їх або ж не збирається їх вжити, то ймовірно, така особа має за мету збути ці речовини або ж засоби. Якщо ж особа

⁵⁹Постанова ПВСУ Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02#Text>

⁶⁰Крут К. О. Поняття збуту наркотичних засобів та його місце у незаконному наркообігу. Форум права. 2013. № 1. С. 526.

сама вживає наркотичні речовини або ж психотропні засоби, то у цьому випадку потрібно мати переконливі докази того, що особа мала намір вчинити збут предмета злочину, передбаченого ст. 307 КК України. Акцентувати увагу на цьому потрібно тому, що збут є лише однією із альтернативних діянь об'єктивної сторони злочину, що досліджується. Проте, мета збуту є загальною для всіх цих альтернативних діянь. Тобто особа не обов'язково має вчинити збут, щоб її було притягнуто до відповідальності за статтею 307 КК України, але обов'язковою є наявність мети збуту як ознаки суб'єктивної сторони цього злочину.

Отже, суб'єкт злочину «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» загальний – це фізична особа, віком від 16 років, яка є осудною.

Злочин, передбачений статтею 307 КК України, вчиняється із прямим умислом. Обов'язковим елементом є мета злочину – збут.

Висновки до Розділу 2

Отримані напрацювання у цьому Розділі, дозволяють стверджувати, що об'єктом злочину, передбаченого ст. 307 КК України є встановлений порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і їх аналогів.

Предметом злочину, що досліджується, є наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги. Законом визначено поняття та перелік наркотичних засобів і психотропних речовин.

Об'єктивна сторона злочину «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» полягає у здійсненні активних дій, пов'язаних із предметом злочину. Ці дії є альтернативними і наявність хоча б однієї із них дозволяє кваліфікувати діяння за статтею 307 КК України. Цими діями є: виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут.

У певних випадках злочин вважається закінченим з моменту здійснення цих дій (збут, переселення, перевезення, зберігання) або ж вважається закінченим у випадку настання відповідних наслідків (виготовлення, виробництво, придбання).

Суб'єктом злочину є фізична особа, яка досягнула віку настання кримінальної відповідальності і є осудною.

Загалом злочин, передбачений статтею 307 КК України, вчиняється або стихійно або організовано. Останнє стосується організованих злочинних угруповань, які займаються наркобізнесом на території України.

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 307 КК України, виражається у прямому умислі. Обов'язковою ознакою цього злочину є наявність мети – збут наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх прекурсорів.

РОЗДІЛ 3

КВАЛІФІКОВАНІ ВИДИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 307 КК УКРАЇНИ

Частини 2 та 3 статті 307 КК України присвячені кваліфікованим видами злочину «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів».

У частині 2 статті 307 КК України зазначено: «ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або особою, яка раніше вчинила одне із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 308-310, 312, 314, 315, 317 цього Кодексу, або із залученням неповнолітнього, а також збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян, або збут чи передача цих речовин у місця позбавлення волі, або якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах чи особливо небезпечні наркотичні засоби або психотропні речовини...».

Всі ці діяння є альтернативними і вчинення хоча б одного із них є підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 307 КК України. Виділення цих діянь у кваліфікований вид злочину, передбаченого ст. 307 КК України, зумовлено підвищеною небезпекою вчинення самих цих діянь, яка проявляється через кілька факторів:

- Злочин або суміжний злочин вчиняється повторно;
- Злочин вчиняється більше ніж однією особою або залучається неповнолітній;
- Злочин вчиняється у місцях масового перебування людей;
- Предметом злочину наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах чи особливо небезпечні наркотичні засоби або психотропні речовини.

Із цього виділяємо такі кваліфіковані види злочину, передбаченого ст. 307 КК України:

1) Вчинення повторно незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

У цьому кваліфікованому виді основною ознакою є повторність вчинення злочину. У контексті статті 32 КК України повторністю визначається вчинення особою двох чи більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України.

Науковці зазначають, що ознаками повторності є:

а) особою (або групою осіб) було вчинено два або більше самостійних одиничних злочинів;

б) одиничні злочини, що складають повторність, віддалені один від одного в часі;

в) для повторності не має значення, була або не була особа засуджена за раніше вчинений нею злочин.

г) відповідно до положення, визначеного в частині 4 статті 32 КК України, повторність відсутня, якщо за раніше вчинений злочин особа була звільнена від кримінальної відповідальності, за підставами, установлені законом, або якщо за цей злочин була погашена або знята судимість⁶¹.

Цікавим питанням є наявність факту засудження особи за раніше вчинений нею злочин для встановлення повторності. У цьому випадку правильним є зазначення Л. М. Кулика про те, що цей факт не має значення у такого роду ситуації. Підтвердженням цього є висновок Верховного Суду. Судді зазначили, що послідовне вчинення особою кількох злочинних діянь утворює сукупність злочинів, у якій кожен наступний злочин (крім першого) кваліфікується із вказівкою на кваліфікуючі ознаки. Аналогічне правило кваліфікації застосовується і у випадку, коли особа раніше була засуджена за

⁶¹ Кулик Л. М. Сучасне визначення повторності злочинів у кримінальному праві України. Південноукраїнський правничий часопис. 2015. № 2. С. 71.

вчинення будь-якого із злочинів, передбачених статтями 307, 308, 310, 317 КК України.

Суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що особа послідовно вчинила спочатку дві дії щодо збуту психотропної речовини (ч. 1 ст. 307, ч. 2 ст. 307 КК України), а потім в її помешканні було виявлено та вилучено психотропну речовину у великому розмірі, яку вона незаконно зберігала без мети збуту (ч. 2 ст. 309 КК України), тобто вона вчинила кілька злочинних діянь, не об'єднаних єдиним умислом, які утворюють реальну сукупність однорідних злочинів як різновид повторності. Тому апеляційний суд неправильно виключив кваліфікуючу ознаку вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК України, – «вчинення особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 307 КК України»⁶².

2) Вчинення за попередньою змовою групою осіб незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Для з'ясування змісту поняття «за попередньою змовою групою осіб» необхідно розглянути зміст частини 2 статті 28 КК України, де зазначено, що це поняття застосовується, якщо злочин спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку кримінального правопорушення, домовилися про спільне його вчинення.

Про додаткову небезпеку зазначеного кваліфікованого виду злочину вказує той факт, що суб'єктами цього злочину є дві і більше особи, які домовилися про спільну незаконну поведінку.

Якщо в осіб виник раптовий умисел на вчинення зазначеного злочину, то тоді такі діяння не будуть кваліфікуватися за ч. 2 ст. 307 КК України. Наявність попередньої змови в осіб повинна бути доведена відповідними доказами. Наприклад, це докази спільного готування до вчинення злочину, спільного

⁶² Постанова Верховного Суду від 11 червня 2019. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/presentation/news/726483/>

обговорення можливості та плану вчинення злочину тощо. Особи повинні бути знайомими, мати спільним умисел на вчинення кримінального правопорушення та отримання відповідного результату. Також про наявність змови може вказувати і визначення ролей злочинців у вчиненні злочину тощо.

Погоджуємось із позицією І. А. Копйової, яка вказала на те, що за відсутності змови на вчинення злочину у співучасті має місце лише односторонній суб'єктивний зв'язок, що виключає співучасть. За загальним правилом, наявність попередньої змови між співучасниками означає досягнення ними змови на вчинення злочину у співучасті до його початку, тобто до стадії замаху на його вчинення⁶³.

Про те, якою повинна бути форма цієї змови висловився Верховний Суд. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 405/2648/18 залишив без задоволення касаційні скарги захисту, вказавши, що попередня змова може мати місце не лише в усній або письмовій формах.

Вироком районного суду, залишеним без змін апеляційним судом, особу визнано винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 187 КК України та призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 8 років з конфіскацією майна.

Цим же вироком іншу особу визнано винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 187 КК України та призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 7 років з конфіскацією майна.

У касаційних скаргах захисники, зокрема, зазначали, що районний суд залишив поза увагою те, що не доведено факту попередньої змови на вчинення розбою у діях засуджених.

Верховний Суд зазначив, що домовленістю групи осіб про спільне вчинення злочину є узгодження об'єкта злочину, його характеру, місця, часу,

⁶³ Копйова І. А. Змова на вчинення злочину як обов'язкова ознака співучасті. URL: https://www.researchgate.net/publication/321321906_Criminal_conspiracy_as_an_essential_characteristic_of_complicity/fulltext/5a1d05934585153731895103/Criminal-conspiracy-as-an-essential-characteristic-of-complicity.pdf

способу вчинення та змісту виконуваних функцій, яке може відбутися у будь-якій формі – усній, письмовій, за допомогою конклюдентних дій, що висловлені не у формі усної чи письмової пропозиції, а безпосередньо через поведінку, з якої можна зробити висновок про такий намір.

Із матеріалів провадження видно, що дії засуджених з самого початку були узгодженими та послідовними, зокрема, вони разом на автомобілі, належному засудженому, за кермом якого був інший засуджений, приїхали до магазину, біля якого продавав квіти потерпілий.

Судами правильно встановлено, що спільність умислу, спрямованого на здійснення нападу з метою заволодіння чужим майном, підтверджено конклюдентними діями засуджених, адже вони діяли як співвиконавці. Засуджений заволодівав майном шляхом відібрання коробки з квітами у потерпілого, а інший засуджений погрожував застосуванням насильства шляхом здійснення пострілу та демонстрації предмета схожого на пістолет, яку потерпілий сприймав як таку, що може бути дійсно реалізована. Після подолання опору потерпілого та заволодіння квітами засуджені на автомобілі втекли з місця вчиненого злочину, проїхавши на заборонений сигнал світлофора.

Отже, Верховний Суд визнав, що суди беззаперечно, поза розумним сумнівом, дійшли правильного переконання про наявність єдиної спільної мети та узгодженості дій нападників, що свідчить про їхню попередню домовленість⁶⁴.

Із цього випливає, що будь-яка координація дій суб'єктів злочинів вказує на наявність в них попередньої змови. Необов'язково також щоб змова досягалася вербальним способом, для встановлення змови в осіб достатнім є аналіз їхньої поведінки у процесі вчинення злочину.

3) Вчинення незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконного

⁶⁴ Постанова ВС від 14 травня 2020 р. у справі № 405/2648/18. URL: <https://lex.activelex.com/#/jurisprudence/533944238>

збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів особою, яка раніше вчинила одне із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 308-310, 312, 314, 315, 317 КК України.

Цей кваліфікований вид стосується іншого виду повторності злочинів – повторність однорідних злочинів. Науковці зазначають, що цей перелік злочинів є вичерпним; при цьому не має значення, чи були вони закінченими чи незакінченими, вчинені особою самостійно чи у співучасті⁶⁵.

Припускаємо, що законодавець не охопив цей вид повторності злочинів вчиненням злочину, передбаченого ст. 307 КК України та одного із всієї сукупності «наркозлочинів» через те, що ця повторність базується саме на предметі злочину. У статтях 311, 313, 316, 318 КК України та інших кримінальних правопорушеннях Розділу XIII КК України предмет злочину відмінний, від предмету злочину, передбаченого ст. 307 КК України.

4) Вчинення незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів із залученням неповнолітнього.

Цей кваліфікований вид злочину не настає, якщо злочин вчиняється двома особами, які є неповнолітніми. Якщо ж одна із осіб, яка вчиняє злочин, є повнолітньою, то має місце вчинення злочину із залученням неповнолітнього.

Таке залучення може мати форму як співучасті у вчиненні злочину (наприклад, співвиконання або пособництво), так і залучення у вчинення дій особи, яка не досягла 16-річного віку, з якого тільки і можлива відповідальність за злочин, передбачений ст. 307 КК. При цьому суб'єкт цього злочину, що залучив неповнолітнього, повинен усвідомлювати, що залучена ним особа є неповнолітньою, або, коли він цього не усвідомлював, то кримінальна

⁶⁵Кримінальне право України. Загальна частина. за ред.: В.Я. Тацій, В. І. Борисов, В.І. Тютюгін. 5-те вид., переробл. і допов. М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2015. С. 304.

відповідальність настає лише тоді, якщо він за обставинами справи повинен був і міг це усвідомлювати⁶⁶.

Неповнолітньою особою є особа у віці від 14 до 18 років.

5) Збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян.

Під зазначеними місцями розуміються школи, університети, училища, коледжі та інші місця здобуття освіти. Також це спортзали, стадіони тощо. Іншими місцями масового перебування громадян є вокзали, станції, площі тощо. Для нас очевидною проблемою є те, що законодавець ототожнює відповідальність за збут наркотичних засобів та психотропних речовин і їх аналогів при навчальних закладах та у місцях масового перебування громадян. Вважаємо за необхідне виділення у особливо кваліфікований вид вчинення збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів на території навчальних закладів, оскільки у такому випадку такі діяння становлять загрозу саме для неповнолітніх та малолітніх осіб у більшості випадків. Як ж впливає із положень частини 3 статті 307 КК України, саме особливо кваліфікованим видом цього злочину є його вчинення щодо малолітнього або із залученням малолітнього.

Слушною є позиція висловлена Ю. О. Данилевською, яка зазначала, що як впливає з диспозицій норм, описаних у ч. 1 та ч. 2 ст. 307 КК України, наведена кваліфікуюча ознака підвищує рівень суспільної небезпеки злочину лише за умови вчинення його у формі збуту, тобто розповсюджується тільки на частину дій, описаних у ч. 1 ст. 307 КК України⁶⁷.

6) Збут чи передача цих речовин у місця позбавлення волі.

Місця позбавлення волі – це кримінально-виконавчі установи, слідчі ізолятори, ізолятори тимчасового тримання, гауптвахти тощо. Злочин

⁶⁶Кримінальне право України. Загальна частина. за ред.: В.Я. Тацій, В. І. Борисов, В.І. Тютюгін. 5-те вид., переробл. і допов. М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2015. С. 176.

⁶⁷Данилевська Ю. О. Кваліфікуючі ознаки як засоби диференціації кримінальної відповідальності за вчинення злочинів у сфері обігу наркотиків. URL: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/01_2015/15dyuoson.pdf

визнається закінченим незалежно від того, чи фактично потрапили наркотичні засоби у місця позбавлення волі.

На практиці часто цей злочин вчиняється працівниками місць позбавлення волі, які використовують своє службове становище для полегшення вчинення збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. У зв'язку із цим, виникає питання щодо посилення покарання для осіб, які користуються своїми службовими повноваженнями для розповсюдження предмету злочину, передбаченого ст. 307 КК України. Пропонуємо доповнити ч. 3 ст. 307 КК України наступним особливо кваліфікованим видом злочину «збут чи передача наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у місця позбавлення волі службовою особою».

7) Вчинення незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у великих розмірах чи особливо небезпечних наркотичних засобів або психотропних речовин.

Визначення розміру чи рівня небезпечності наркотичних засобів чи психотропних речовин здійснюється за допомогою відповідних Таблиць, які про які зазначалося раніше. Для кожного виду наркотичних засобів та наркотичних речовин ця цифра може відрізнятися.

У частині 3 статті 307 КК України зазначено: «Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, а також якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги в особливо великих розмірах, або вчинені із залученням малолітнього або щодо малолітнього....».

Тобто особливо кваліфікованими видами злочину, передбаченого статтею 307 КК України є:

- 1) Вчинення злочину організованою групою.

Відповідно до частини 3 статті 28 КК України кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

Л. В. Раєцька вказує на ознаки організованої групи у контексті наркозлочинів. Характерними ознаками організованих злочинних наркоугруповань є:

- високий ступінь організованості, наявність лідера, диференціація функцій виконавців усередині угруповання;
- жорстка дисципліна, дотримання конспірації, безперечне підпорядкування чітко регламентованим правилам ієрархічних стосунків у групі;
- наявність зв'язків із корумпованими представниками правоохоронних органів, державних і комерційних структур, що використовуються для прикриття злочинної діяльності, «відмивання» (легалізації) прибутків, отриманих від наркоторгівлі;
- тісний зв'язок керівників груп із кримінальним середовищем; така консолідація є вигідною: особи з кримінального середовища виконують функції забезпечення діяльності групи (розправа з конкурентами і членами групи, які намагаються припинити злочинну діяльність, тощо), а ділки наркобізнесу відраховують їм певний відсоток прибутку від незаконних операцій з наркотиками;
- залучення до злочинних наркоугруповань спеціалістів (хіміків, лікарів, провізорів тощо)⁶⁸.

⁶⁸ Раєцька Л. В. Організована злочинність і наркобізнес. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/boz_2011_24_9.pdf

Варто вказати на те, що організована злочинність у сфері продажу наркотичних засобів та психотропних речовин і їх аналогів в Україні має істотний об'єм та вплив через те, що Україні є важливою транзитною ланкою у транспортуванні зазначених речовин із Афганістану, Таджикистану та інших держав у Європу. Як наслідок, виникає загальна проблема існування міжнародного наркобізнесу.

Науковці зазначають, що міжнародний наркобізнес, організовані злочинні угруповання активізували діяльність щодо включення українського ринку до своєї сфери впливу (з перспективою реального контролю над ним) для забезпечення регулярних прямих постачань наркотиків (насамперед, героїну й кокаїну), «відмивання наркодоларів», та освоєння з метою безпеки нових маршрутів транзиту наркотиків із Латинської Америки до Європи⁶⁹.

2) Якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги в особливо великих розмірах.

Визначення особливо великих розмірів визначається відповідно до Таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу, які затверджені наказом міністерства охорони здоров'я України від 01.08.2000 року № 188.

3) Вчинення злочину із залученням малолітнього або щодо малолітнього.

Цей особливо кваліфікований вид злочину, передбаченого ст. 307 КК України стосується вчинення злочину із залученням чи щодо особи, яка не досягнула 14-річного віку.

Втягнення неповнолітньої або тим паче малолітньої особи до вчинення злочину, передбаченого ст. 307 КК України становить особливу небезпеку, оскільки для такої особи вживання наркотичних речовин може мати катастрофічні наслідки для здоров'я, що може безповоротно також і зруйнувати життя малолітньої особи. Україна, користуючись досвідом демократичних

⁶⁹Погорецький М. А. Міжнародно-правовий досвід у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/6_2012/41.pdf

держав, також визначила своїм завданням створення належних умов для розвитку дітей, захисту дитинства та охорони прав дітей. Тому є виправданим закріплення цієї норми у ч. 3 ст. 307 КК України.

Варто звернути увагу також на положення частини 4 статті 307 КК України, в якій законодавець закріпив спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин, передбачений частиною 1 статті 307 КК України. У цій нормі зазначено: «особа, яка добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю кримінальних правопорушень, пов'язаних з їх незаконним обігом, звільняється від кримінальної відповідальності за незаконне їх виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання (частина перша цієї статті, частина перша статті 309 КК України)».

Науковці зазначають, що таке звільнення застосовується за сукупності умов, а саме, якщо особа:

- 1) добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги;
- 2) вказала джерело їх придбання;
- 3) сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом⁷⁰.

Проте є і інші думки серед дослідників кримінального права щодо норми, яка закріплена у ч. 4 ст. 307 КК України. Критики підходу визначення необхідності всіх трьох умов вказують на те, що законодавець використав спершу сполучник «і», а потім сполучник «або». Це вказує на те, що перша умова є загальною і обов'язковою, тоді як наступні дві є альтернативними.

Зокрема, Т. А. Слущка зазначає, що видається правильною думка щодо наявності в ч. 4 ст. 307 КК України двох відокремлених підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених ч. 1 ст. 307 та ч. 1 ст. 309 КК України, а саме: 1) добровільної здачі особою

⁷⁰ Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: тактика проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: методичні рекомендації. С.В. Албул, С.В. Андрусенко. Одеса : ОДУВС, 2018. С. 21.

наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів і повідомлення про джерело їх придбання; 2) добровільної здачі особою наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів і сприяння особи в розкритті злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів⁷¹.

Позиція науковця є логічною і обґрунтованою, а тому, на нашу думку, на практиці варто притримуватися саме такого тлумачення ч. 4 ст. 307 КК України.

Перша умова щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності стосується добровільної здачі особою предмета злочину, передбаченого ст. 307 КК України та повідомлення джерела їх придбання.

Дана умова стосується того, що особа може звільнитися від кримінальної відповідальності лише у тому випадку, якщо вона до моменту виявлення в неї наркотичних засобів чи психотропних речовин відповідними уповноваженими суб'єктами самостійно здійснить активні дії щодо здачі предмета злочину, передбаченого ст. 307 КК України. Поряд із цим, особа також зобов'язується вказати на джерела їх походження. Особа повинна вказати як і яким чином стала власником наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Якщо вона стала власником предмета злочину внаслідок отримання його від інших осіб, то вона обов'язково повинна вказати на цю особу, місце, час отримання наркотичних засобів чи психотропних речовин тощо.

Другий можливий варіант звільнення особи від кримінальної відповідальності передбачає, що особа повинна крім добровільної здачі також здійснити сприяння розкриття злочину. У цьому випадку йдеться перш за все, про допомогу уповноваженим суб'єктам, які здійснюють досудове розслідування, у встановленні обставин предмета злочину чи злочинів, які відносяться умовно до «наркозлочинів». Також така особа може виступати в

⁷¹Слущка Т. А. Звільнення особи від кримінальної відповідальності відповідно до частини 4 статті 307 Кримінального кодексу України. URL: https://protocol.ua/ua/zvilnennya_osobi_vid_kriminalnoi_vidpovidalnosti_vidpovidno_do_chastini_4_statti_307_kriminalnogo_kodeksu_ukraini/

якості свідка на стадії судового розгляду. При цьому, очевидно, що кінцеве рішення у справі приймає суд. У цьому випадку, треба враховувати саме активні дії у процесі розслідування злочинів особою, її допомогу, яка мала значення для встановлення тих чи інших важливих обставин.

Висновки до Розділу 3

Напрацювання отриманні у цьому Розділі дозволяють дійти до висновку, що кваліфіковані та особливо кваліфіковані види злочину, передбаченого ст. 307 КК України, стосуються факторів, що посилюють небезпеку від діяння, яке закріплене у диспозиції ч. 1 ст. 307 України.

Такими факторами є:

- 1) Повторність;
- 2) Злочин вчиняється більше ніж однією особою або залучається неповнолітній чи малолітній;
- 3) Злочин вчиняється у місцях масового перебування людей;
- 4) Предметом злочину наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих чи особливо великих розмірах або особливо небезпечні наркотичні засоби або психотропні речовини.

РОЗДІЛ 4

РОЗМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 307 КК УКРАЇНИ ВІД СУМІЖНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У Розділі XIII Кримінального кодексу України закріплено 25 кримінальних правопорушень, але не всі із них є суміжними до злочину, передбаченого ст. 307 КК України. Суміжними злочинами до злочину «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» є злочини із тотожним предметом злочину або подібні за змістом об'єктивної сторони злочину. Тому, на нашу думку, суміжними злочинами до злочину, передбаченого ст. 307 КК України, є:

1) Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305 КК України);

2) Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308 КК України);

3) Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК України);

4) Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 317 КК України).

5) Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320 КК України).

Розмежування зазначених кримінальних правопорушень від злочину, передбаченого ст. 307 КК України, здійснюватиметься у напрямку встановлення окремих ознак складу злочину, які дозволяють здійснити розмежування на практиці злочин, який є предметом дослідження, та суміжних злочинів.

Про важливість та практичну цінність здійснення розмежування суміжних злочинів писав В. О. Навроцький. На думку науковця, розмежування злочинів, хоча й не становить собою самостійної мети, яка постає в ході правозастосування, правотворчості і теоретичного дослідження правових норм, а саме дослідження розмежування, можливо, не веде до утворення нових знань в цій галузі, не дозволяє самостійно і остаточно вирішити будь-яку проблему кримінально-правової кваліфікації. Проте, вказані види юридичної діяльності неможливі без здійснення розмежування злочинів та супутніх правових феноменів. Розмежування відіграє різні функції, дозволяє глибше проникнути в суть проблем, по-новому поглянути на її основні положення, які стосуються проблем кримінально-правової кваліфікації з урахуванням різних аспектів⁷².

На практиці саме правильна кваліфікація злочинного діяння дозволяє застосувати до винної особи справедливе покарання, оскільки покарання повинне бути призначене виходячи із правильної оцінки злочину. Враховувати потрібно також принцип індивідуальності покарання. Покарання у кримінальному праві – це завжди обмеження прав особи або покладення на неї додаткових обов'язків. Тому цей примус, який застосовує держава, має базуватися на об'єктивно встановлених фактах та їх правильній оцінці. Неправильна кваліфікація діяння анулює ціль призначення покарання. На практиці ж, очевидно, виникають проблеми кваліфікації суміжних злочинів.

У цьому Розділі не доцільно, на нашу думку, розкривати тотожні елементи суміжних злочинів до злочину «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», оскільки більш логічним видається акцентувати увагу саме відмінностях, які надають змогу розмежувати склади суміжних злочинів.

Злочини «контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів» та

⁷²Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2006. С. 178.

«незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» частково мають спільні риси в об'єктивній стороні складу злочину.

Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів також може здійснюватися такими діями як пересилання та перевезення як і злочин, передбачений ст. 307 КК України. Основною відмінністю контрабанди ж є те, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину є місце злочину – митний кордон України.

Науковці зазначають, що перший спосіб вчинення злочину «контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів полягає у переміщенні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів через митний кордон України, поза митним контролем, а другий включає приховування від митного кордону⁷³.

Достатньо схожими візуально є злочини «викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» та «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів». Основні відмінності також стосуються саме об'єктивної сторони злочину.

В обох складах злочинів йдеться про способи отримання наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів. У злочину, передбаченому ст. 307 КК України цими способами є виготовлення, виробництво та придбання.

Доцільно детальніше розкрити зміст об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 308 КК України. Об'єктивна сторона даного злочину передбачає протиправне вилучення наркотиків, психотропних речовин або їх

⁷³Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. К.: Юридична думка, 2012. С. 897.

аналогів із власності держави чи колективних чи інших підприємств, і з приватного володіння окремих осіб⁷⁴.

Основною відмінністю всіх альтернативних діянь, які лежать в основі об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 307 та ст. 308 КК України, є те, що у ст. 307 КК України закріплені законні за своєю природою способи заволодіння наркотичними засобами та психотропними речовинами чи їх аналогами. Тоді як у ст. 308 закріплені незаконні способи отримання у володіння наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Злочин «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту» є найбільш схожим за ознаками складу кримінального правопорушення до злочину, передбаченого ст. 307 КК України. Окрім того, що у ст. 307 окремою альтернативною дією є збут наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, найважливішою та визначальною відмінністю складів цих злочинів є наявність мети злочину. У ст. 307 КК України обов'язковою є мета злочину – збут наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. У ст. 309 КК України відсутня мета злочину у вигляді збуту предмета злочину.

На практиці часто виникає проблема щодо доведення наявності мети – збут наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Часто докази, які доводять наявність корисливої мети і дозволяють кваліфікувати діяння за ст. 307 КК України отримуються із порушенням кримінальної процедури, що стає наслідком визначення їх недопустимим доказами.

Наприклад, кваліфікуючи дії підсудного за ч. 2 ст. 307 КК України, суд послався як на доказ на протокол № 4135 про результати проведення оперативно-технічних заходів від 8 липня 2011 року у кримінальній справі за фактом вбивства, який містить інформацію щодо змісту телефонних розмов між

⁷⁴ Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: посібник для підрозділів Національної поліції у схемах. С. Я. Бурда; П. С. Гарасим, Е. М. Кісілюк, Т. І. Созанський. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. С. 26.

певними особами в період з 29 травня по 30 червня 2011 року, з яких убачається, що одна з цих осіб просила передати йому в Сімферопольський СІЗО «чай», тобто наркотичний засіб. При цьому суд у вирокі зазначив, що інформація щодо законності приводів і підстав порушення кримінальної справи щодо є таємницею і суд не має до неї доступу.

Разом із тим, з обвинувального висновку убачається, що органами досудового слідства даний протокол не був прийнятий як доказ. Так, даний протокол № 4135 не прошитий, не пронумерований, аркуші не підписані, немає посилання на постанову суду, який узгодив проведення прослуховування телефонних розмов. Висновок про те, що голоси належать саме цим особам, нічим не підтверджений. Оскільки обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях, суд також не мав визнавати цей протокол допустимим доказом у даній справі та покласти його в основу вироку.

Інших доказів на підтвердження направленості умислу підсудного на збут особливо небезпечного наркотичного засобу матеріали справи не містять.

Тому висновок суду про доведеність винуватості підсудного у вчиненні дій, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, саме із метою їх збуту, є не мотивованим і не обґрунтованим.

Отже, дії підсудного слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 309 КК України як незаконне придбання, перевезення та зберігання наркотичного засобу без мети збуту з призначенням відповідного покарання⁷⁵.

За матеріалами іншої справи, підсудного засуджено за незаконне виготовлення, перевезення та зберігання з метою збуту особливо небезпечних наркотичного засобу, у великих розмірах.

Разом з тим, правильно встановивши фактичні обставини справи, за яких підсудний вчинив протиправні дії, суд дійшов необґрунтованого висновку про винність засудженого у скоєнні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України.

⁷⁵Методична допомога суддям першої інстанції під час розгляду кримінальних справ у сфері незаконного обороту наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. URL: https://ksa.court.gov.ua/sud2190/science_work/rozdil2/doc_11_6

Згідно з показаннями засудженого, даними в судовому засіданні, вилучені у нього наркотичні засоби він придбав, виготовив та зберігав у знайомого з метою власного вживання, без мети збуту. Зазначив, що марихуану вживає з 2010 року та досить часто. На обліку у лікаря нарколога не знаходиться, оскільки він раніше з цього приводу не затримувався.

Не визнавав він своєї вини за ч. 2 ст. 307 КК України і в ході досудового слідства, посилаючись на відсутність у нього мети збуту наркотичного засобу.

Визнаючи винним підсудного за ч. 2 ст. 307 КК України, суд послався на те, що вилучені у нього наркотичні засоби він мав на меті збувати, оскільки сам на обліку у нарколога не знаходиться, під час перевезення наркотичного засобу у нього не було грошей на оплату послуг таксиста та великий розмір вилученого наркотичного засобу. Разом з тим, на думку колегії суддів, всі ці обставини не можуть беззаперечно свідчити про наявність у підсудного умислу на збут наркотичних засобів.

Інших достатніх даних, які б свідчили про те, що підсудний мав намір збути вилучені у нього наркотичні засоби, у справі не встановлено.

Згідно зі ст. 62 Конституції України обвинувачення не може ґрунтуватись на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

Враховуючи наведене, колегія суддів дійшла висновку, що суд неправильно застосував кримінальний закон, а тому судові рішення щодо засудженого слід змінити та перекваліфікувати його дії з ч. 2 ст. 307 КК України на ч. 2 ст. 309 КК України як незаконне виготовлення, зберігання та перевезення без мети збуту наркотичного засобу у великому розмірі, призначивши покарання, в межах санкції даної статті⁷⁶.

Із цього можна зробити висновок, що наявність мети злочину повинна доводитися належними доказами, які беззаперечно підтверджують бажання суб'єкта злочину здійснити збут наркотичних засобів, психотропних речовин

⁷⁶Методична допомога суддям першої інстанції під час розгляду кримінальних справ у сфері незаконного обороту наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. URL: https://ksa.court.gov.ua/sud2190/science_work/rozdil2/doc_11_6

чи їх аналогів. Всі сумніви повинні тлумачитися на користь підозрюваного, обвинуваченого.

Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 317 КК України) відрізняється ознаками об'єктивної сторони від злочину, передбаченого ст. 307 КК України.

Науковці зазначають, що об'єктивна сторона злочину характеризується вчиненням однієї з таких дій:

- 1) організація;
- 2) утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;
- 3) надання приміщення з цією метою⁷⁷.

Для кваліфікації діяння за ст. 317 КК України немає значення факт безпосереднього виробництва, виготовлення особою наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів. Значення має лише те, що особа організувала відповідне місце, здійснювала його утримання або ж надала приміщення для цієї мети.

Злочин «порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» відрізняється від злочину, передбаченого ст. 307 КК України, перш за все, тим, що у злочині, передбаченому ст. 320 КК України суб'єкт злочину спеціальний, а саме особа, яка внаслідок службового становища чи виконуваної роботи зобов'язана була додержувати встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (наприклад, директор чи агроном сільськогосподарського підприємства, яке вирощує снотворний мак або коноплі, провізор технолог чи завідувач аптеки, матеріально відповідальна особа, уповноважена зберігати наркотичні засоби психотропні речовини чи

⁷⁷Запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів : монографія. А. А. Вознюк, В. С. Щирська. К. : Освіта України, 2017. С. 54.

прекурсори, викладач, якому наркотичні засоби чи психотропні речовини видані для проведення практичних занять зі студентами)⁷⁸.

Варто зазначити, що не є важливим для кваліфікації діяння за статтею 307 КК України розмір наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів. Важливим у цьому випадку є встановлення мети злочину – збут наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Розмір предмета злочину має значення для кваліфікації діяння за ст. 309 КК України, в якій йдеться про аналогічні діяння, які здійснюються без мети збуту.

В рамках вказаного важливо звернути увагу також на адміністративне правопорушення «незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах», закріплене у статті 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Важливу думку висловив суд в одному з проваджень. Вчинення засудженим цих дій після вчинення злочину, передбаченого ст. 307 КК, у цьому випадку не має кримінально-правового значення, оскільки первісним для наявності складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК, є розмір наркотичного засобу⁷⁹.

Із цього випливає, що відповідний суб'єкт, кваліфікуючи діяння особи, повинен спершу визначити чи була наявною мета збуту при здійсненні діянь, що входять в об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 307 КК України. Якщо така мета не буде встановленою, то повинен бути визначений розмір наркотичних засобів чи психотропних речовин. Розмір цих речовин дозволить визначити чи буде особа притягуватися до кримінальної чи до адміністративної відповідальності.

⁷⁸Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. відп. ред. С. С. Яценко. 4-те вид., перероб. та доп. К.: А.С.К., 2005. С. 311.

⁷⁹Методична допомога суддям першої інстанції під час розгляду кримінальних справ у сфері незаконного обороту наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. URL: https://ksa.court.gov.ua/sud2190/science_work/rozdil2/doc_11_6

Висновки до Розділу 4

Злочин, передбачений ст. 307 КК України, розмежовується від інших суміжних злочинів особливостями об'єктивної сторони складу злочину, яка характеризується альтернативними діями щодо наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Проте, напевно, найважливішою особливістю злочину, передбаченого ст. 307 КК України, є те, що обов'язковим елементом складу цього злочину є мета – збут наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

ВИСНОВКИ

1. Наркотичні засоби завжди були присутніми в історії людства. Вони використовувалися у побутових, релігійних та військових цілях. Проте, очевидною для суспільства була і шкода від зловживання ними. Тому із появою держави, з'явилися також і певні регулюючі норми використання наркотичних засобів та психотропних речовин, які згодом трансформувалися у норми заборони. Осіб, які здійснювали незаконні дії у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, притягували до відповідальності, у тому числі і до кримінальної. Цікавим є той факт, що відповідальність за вчинення наркотичних злочинів посилювалася у ті періоди історії, коли існувала у цьому об'єктивна потреба. Це стосується історичних періодів, коли проблема вживання наркотичних засобів, психотропних речовин у суспільстві була найбільш гострою. У 20-ті роки ХХ століття радянська влада встановила жорсткі покарання за вчинення наркотичних злочинів, оскільки у цей період існувала істотна загроза суспільному здоров'ю через не контрольованість обігу наркотичних засобів, а також поширеність їх вживання.

Перед тим як отримати свій сучасний вигляд, стаття 307 КК України зазнала істотних трансформацій із часу прийняття КК України у 2001 році. Пов'язано це знову ж таки із наявністю об'єктивної необхідності вирішення проблеми поширення наркоманії. На даний час, кримінальна відповідальність, закріплена у ст. 307 КК України порівняно із попередніми редакціями цієї статті є послабленою.

2. Родовий об'єкт злочину традиційно визначається за місцем статті в Основній частині КК України. Злочин, передбачений ст. 307 КК України, очевидно, відноситься до злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення. Об'єктом злочину у цьому випадку є порядок обігу наркотичних засобів або психотропних речовин, який встановлений державою із метою захисту здоров'я населення.

Предметом злочину, передбаченого ст. 307 КК України, є наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги. Законодавцем визначено ці поняття у Законі України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів». Важливе місце займає Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, який був затверджений Постановою Кабінету Міністрів України 6 травня 2000 року № 770. У ньому визначені вичерпні списки наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Для кваліфікації діяння за певною частиною ст. 307 КК України також важливе значення має кількість зазначених речовин. До цього списку, зокрема, включено і канабіс, який перебуває у стані легалізації в окремих державах, оскільки він має широке практичне застосування у медицині, основним із яких є зниження больового синдрому при важких захворюваннях. Окрім цього за рішенням Комісії Організації Об'єднаних Націй від 02.12.2020 року канабіс вилучено зі Списку IV Єдиної Конвенції про наркотичні засоби 1961 року, де він був перерахований поруч з небезпечними та виникаючими стійку залежність опіоїдами, такими як героїн, що в свою чергу є передумовою для поширення досліджень медичних властивостей канабісу та його легалізації у країнах світу.

В Україні питання легалізації медичного канабісу є також актуальним і ми є прихильниками позиції узаконення використання цього наркотичного засобу у медичних цілях. Обґрунтовуємо свою позицію, перш за все, позитивним досвідом зарубіжних держав – США, Канади, Нідерландів тощо. Також тими фактами, що медичний канабіс не приносить істотної шкоди здоров'ю людини, а його застосування не є основною причиною виникнення в людини наркотичної залежності.

3. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 307 КК України, полягає у вчиненні особою одного з кількох альтернативних діянь, а саме виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання та незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх

аналогів, особливості вчинення яких детально проаналізовані в основній частині роботи.

Суб'єкт злочину – загальний. До кримінальної відповідальності притягуються особи, які досягнули віку настання кримінальної відповідальності – 16 років. Загалом цей злочин вчиняється особами, які раніше вчиняли наркотичні злочини та/або мають наркотичну залежність.

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 307 КК України, виражається у прямому умислі. Обов'язковою ознакою цього злочину є наявність мети – збут наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх прекурсорів.

5. У статті 307 КК України також закріплено кваліфікований та особливо кваліфікований склад злочину «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів». Злочин, передбачений ст. 307 КК України, буде оцінюватися як кваліфікований, якщо він: 1) вчинений повторно (наявність факту засудження особи за раніше вчинений нею злочин для встановлення повторності немає значення); 2) вчинений за попередньою змовою групою осіб. Змова може здійснюватися у будь-який спосіб, зокрема, може вчинятися за допомогою конклюдентних дій. Основним індикатором змови є узгодженість дій; 3) особою, яка раніше вчиняла одне із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 308-310, 312, 314, 315, 317 цього Кодексу; 4) із залученням неповнолітнього; 5) збут предмета злочину у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян; 5) збут у місцях позбавлення волі.; 6) предметом злочину були особливо небезпечні наркотичні засоби або психотропні речовини.

Часто цей злочин вчиняється працівниками таких місць, які використовують своє службове становище для поширення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. У зв'язку із цим пропонуємо доповнити ч. 3 ст. 307 КК України наступним особливо кваліфікованим видом злочину «збут

чи передача наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у місця позбавлення волі службовою особою».

Особливо кваліфікованими видами злочину, передбаченого ст. 307 КК України є вчинення діянь, передбачених ч. 1 та ч. 2 ст. 307 КК України: 1) організованою групою; 2) якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги в особливо великих розмірах; 3) вчинені із залученням малолітнього або щодо малолітнього.

6. У ч. 4 ст. 307 КК України законодавець спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин, передбачений частиною 1 статті 307 КК України. У цій нормі наявні дві відокремлені підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених ч. 1 ст. 307 та ч. 1 ст. 309 КК України, а саме: 1) добровільна здача особою наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів і повідомлення про джерело їх придбання; 2) добровільна здача особою наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів і сприяння особи в розкритті злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

7. Від суміжних злочинів злочин, передбачений ст. 307 КК України, відрізняється особливостями об'єктивної сторони злочину. Водночас, від злочину, передбаченого ст. 309 КК України, «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» відрізняється наявністю обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони складу злочину – збут наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. На практиці важко довести наявність мети збуту, а тому злочинці часто уникають покарання за ст. 307 КК України і притягуються до покарання за ст. 309 КК України. Повинні бути безпосередні прямі докази наявності мети збуту, обвинувачення не може базуватися на припущеннях та домислах.

Разом з тим, неможливо не зауважити, що чинна модель притягнення до кримінальної відповідальності за злочин передбачений ст. 307 КК України, і,

зокрема, частиною 1 цієї статті, призводить радше до імітації боротьби з наркобізнесом та масових переслідувань жертв наркозлочинності — споживачів наркотиків. Подібна ситуація жодним чином не відповідає суспільним інтересам і цілям боротьби з поширенням наркотиків, оскільки суб'єктами притягнення до відповідальності досить часто виступають підлітки та особи віком до 30 років, які замість медичної, соціальної та реабілітаційної підтримки отримують притягуються до кримінальної відповідальності в межах покарання передбаченого санкцією статті.

Оскільки статтею 307 КК України взагалі не передбачено покарань не пов'язаних з позбавленням волі, з урахуванням незначної суспільної небезпечності окремих видів наркотичних засобів (в т.ч. канабісу) та зважаючи на принцип індивідуалізації покарання доцільним є створення більш оптимальної моделі кримінально-правового реагування, зокрема шляхом внесення змін до санкції ч. 1 ст. 307 КК України і її доповнення видами покарань не пов'язаних з позбавленням волі або ж шляхом запровадження та застосування до винних осіб методів адміністративно-правового, цивільно-правового чи дисциплінарного характеру.

Непоодинокими також є випадки фальсифікації кримінальних проваджень за фактом незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту. Як правило, це відбувається шляхом доведення факту зберігання наркотичних засобів в розмірах, що значно перевищують дози, передбачені Таблицями невеликих, великих та особливо великих доз наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться в незаконному обігу, затвердженими наказом Міністерства охорони здоров'я від 1 серпня 2000 року № 188.

Водночас національним законодавством не враховано, що так звана «добова доза» наркотичних засобів для різних споживачів суттєво відрізняється і може значно (в десятки разів) перевищувати дози, передбачені вищезгаданими Таблицями.

Таким чином, часто визнані злочином дії особи, яка зберігає для особистого вживання наприклад, добову дозу наркотиків кваліфікуються як їх зберігання з метою збуту.

З урахуванням вищенаведеного, необхідним є внесення змін до Таблиць невеликих, великих та особливо великих доз наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться в незаконному обігу, затвердженими наказом Міністерства охорони здоров'я від 1 серпня 2000 року № 188, зокрема визначення цих розмірів виходячи з оновлених медичних показників та з урахуванням добових потреб осіб, що потребують замісної підтримувальної терапії, а також перегляд та реорганізація системи звітності та показників в органах внутрішніх справ для запобігання створенню умов фальсифікації кримінальних проваджень. Зокрема, вилучити з показників розкриття кримінальних правопорушень, злочин передбачений ч. 1 ст.307 КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нормативно-правові акти та міжнародно-правові акти

1. Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_177
2. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_096
3. Конвенція ООН про психотропні речовини 1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_176
4. Кримінальне уложенні 1903 р. URL: <https://library6.com/books/553030.pdf>
5. Кримінальний кодекс України 1960 р. в редакції від 15. 07. 1999 р. (втратив чинність). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kd0006?an=485178&ed=1999_07_15
6. Кримінальний кодекс України 2001 р. в первинній редакції (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405#Text>
7. Кримінальний кодекс УРСР від 1960 року (первинна редакція). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0006.html
8. Кримінальний кодекс УРСР від 1960 року (редакція від 1987 р). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0006.html
9. Кримінальний кодекс УСРР від 1922 року. URL: <http://www.allpravo.ru/library/doc101p0/instrum107/item495.html>
10. Литовський Статут 1529 року. URL: <https://constituanta.blogspot.com/2012/11/1529.html>
11. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text>

12. Порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів в державних і комунальних закладах охорони здоров'я України, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 18.12.1997 № 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0067-98>

13. Постановление ВЦИК и СНК СССР от 23 мая 1928 г. «О мерах регулированияторговлинаркотическимивеществам». URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=29385>

14. Постановление ЦИК СССР № 110, СНК СССР от 27.10.1934 «О запрещениипосевовапийногомака и индийскойконопли». URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=30503#06924141135154034>

15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15 лютого 1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text>

16. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/222-19>

17. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15 лютого 1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/60/95-%D0%B2%D1%80>

18. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: Закон України в редакції від 01. 09. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/863-14#Text>

19. Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення боротьби з наркоманією» від 25 квітня 1974 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2718-08>

20. Указ Президії Верховної Ради УРСР «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР» від 21 серпня 1987 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4452-11>

21. Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 р.URL: <https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%A3%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D>

0%BD%D0%B8%D0%B5_%D0%BE_%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F%D1%85_%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%8B%D1%85_%D0%B8_%D0%B8%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D1%85_(1845)/%D0%94%D0%9E#top

2. Монографії, наукові статті, підручники та навчальні посібники

22. Данилевська Ю. О. Кваліфікуючі ознаки як засоби диференціації кримінальної відповідальності за вчинення злочинів у сфері обігу наркотиків. URL:

http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/01_2015/15dyuoson.pdf

23. За останні п'ять років кількість «п'яних» злочинів зменшилась вдвічі. URL: <https://opendatabot.ua/blog/207-drunk-crime>

24. Запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів : монографія. А. А. Вознюк, В. С. Щирська. К. : Освіта України, 2017. 184 с.

25. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: тактика проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: методичні рекомендації. С.В. Албул, С.В. Андрусенко. Одеса : ОДУВС, 2018. 100 с.

26. Ігнатов М. Ю., Лінський І. В. Сучасна наркологія: проблеми, здобутки та перспективи. Журнал практичного лікаря. 2013.№ 7. С. 33-41.

27. Ковальова С.Г. Судебник великого князя Казимира Ягайловича: монографія. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 112 с

28. Коцур В. В. Історія боротьби з наркотизмом від найдавніших часів до початку XX СТ. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-4_2017/3.pdf

29. Кириченко О. В. Кримінально-правові засоби протидії незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів,

що вчинюється організованими групами та злочинними організаціями. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1847/1/2.pdf>

30. Кишко К. М. Людина і наркотики. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/UNUMED_2015_2_38.pdf

31. Коментар до статті 307 КК України. URL: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/304.php>

32. Копйова І. А. Змова на вчинення злочину як обов'язкова ознака співучасті. URL: https://www.researchgate.net/publication/321321906_Criminal_conspiracy_as_an_essential_characteristic_of_complicity/fulltext/5a1d05934585153731895103/Criminal-conspiracy-as-an-essential-characteristic-of-complicity.pdf

33. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник] / за ред.: В.Я. Тацій, В. І. Борисов, В.І. Тютюгін. 5-те вид., переробл. і допов. М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2015. 528 с.

34. Кримінальне право. Особлива частина. В.М. Трубников, В.І. Борисов, Я.О. Лантінов та ін.; за заг. ред.. проф. В.М. Трубникова. Х. : вид-во ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 336 с.

35. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: посібник для підрозділів Національної поліції у схемах. С. Я. Бурда; П. С. Гарасим, Е. М. Кісілюк, Т. І. Созанський. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 48 с.

36. Крут К. О. Поняття збуту наркотичних засобів та його місце у незаконному наркообігу. Форум права. 2013. № 1. С. 525-531.

37. Кулик Л. М. Сучасне визначення повторності злочинів у кримінальному праві України. Південноукраїнський правничий часопис. 2015. № 2. С. 70-73.

38. Лашук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України : автореф. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». К., 2005. 22 с.

39. Лиска П. О. Проблематика та прогалини диспозиції та санкції основного складу злочину, передбаченого статтею 307 Кримінального кодексу України. URL: <http://journals.uran.ua/sciencerise/article/download/26388/23798>

40. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2006. 704 с.

41. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України від 01.01.2009. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK004826>

42. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. відп. ред. С. С. Яценко. 4-те вид., перероб. та доп. К.: А.С.К., 2005. 848 с.

43. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. за ред. : М.І. Мельник, М.І. Хавронюк. 9-те вид., переробл. та допов. К. : Юрид. думка, 2012. 1316 с.

44. Погорецький М. А. Міжнародно-правовий досвід у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/6_2012/41.pdf

45. Раєцька Л. В. Організована злочинність і наркобізнес. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/boz_2011_24_9.pdf

46. Савченко А. В., Вартилецька І. А., Семенюк О. О., Луцак О. О. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинених із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх. К. : НАВС, 2016. 267 с.

47. Слущька Т. А. Звільнення особи від кримінальної відповідальності відповідно до частини 4 статті 307 Кримінального кодексу України. URL:

https://protocol.ua/ua/zvilnennya_osobi_vid_kriminalnoi_vidpovidalnosti_vidpovidn_o_do_chastini_4_statti_307_kriminalnogo_kodeksu_ukraini/

48. Супрун - за легалізацію медичної марихуани. Чому? І як це робили в інших країнах? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47076883>

49. Супрун У. Канабіс в медицині – це ліки. Чому він має бути доступним. URL: <https://www.facebook.com/ulanasuprun/posts/2273608002923754>

50. Україна в міжнародно-правових відносинах. Книга 1. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога. К., 1996. С. 155-284.

51. Фесенко Є.В. Кримінально-правові засоби протидії злочинам проти здоров'я населення. Вісник кримінологічної асоціації України. – Харків, 2012. №2 С. 114-126.

3. Автореферати та дисертації

52. Бобраков С. И. Уголовная ответственность за незаконное приобретение, хранение и сбыт наркотических средств : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2005. 191 с.

4. Судова практика

53. Вирок від 01.03.2012 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 1713/21/12. . URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21686264>

54. Вирок від 04. 09. 2015 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 567/424/15-к . URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/49632251>

55. Вирок від 05.12.2013 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 567/1589/13-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/35801099>

56. Вирок від 08. 09. 2014 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 567/1017/14-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40364165>

57. Вирок від 08.07.2015 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 562/505/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46383541>

58. Вирок від 27.11.2012 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 1713/1329/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46780876>

59. Вирок від 28.03. 2014 р. Острозького районного суду Рівненської області у справі № 567/1176/13-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37846884>

60. Методична допомога суддям першої інстанції під час розгляду кримінальних справ у сфері незаконного обороту наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. URL: https://ksa.court.gov.ua/sud2190/science_work/rozdil2/doc_11_6

61. Постанова Верховного Суду від 11 червня 2019. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/726483/>

62. Постанова ВС від 14 травня 2020 р. у справі № 405/2648/18. URL: <https://lex.activelex.com/#/jurisprudence/533944238>

63. Постанова ПВСУ Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02#Text>